

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

KÖSEDAĞ SAVAŞI VE TARİHİN AKIŞINA ETKİSİ

İBRAHİM KOCA

**TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

TEMMUZ 2017

KÖSEDAĞ SAVAŞI VE TARİHİN AKIŞINA ETKİSİ

İbrahim KOCA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2017

İbrahim KOCA tarafından hazırlanan Köseadağ Savaşı ve Tarihin Akışına Etkisi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından ~~OY BİRLİĞİ~~ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman-Başkan: Prof. Dr. Salim KOCA

Tarih, Gazi Üniversitesi

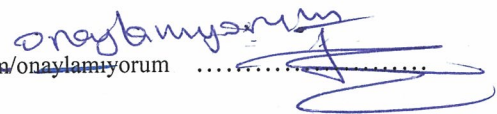
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Prof. Dr. İlhan ERDEM

Tarih, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

Tarih, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 19.../07.../2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İbrahim KOCA

20.07.2017

KÖSEDAĞ SAVAŞI VE TARİHİN AKIŞINA ETKİSİ
(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim KOCA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2017

ÖZET

Kösedağ Savaşı ve tarihin akışına etkisi adlı bu çalışma Türkiye’de bu konu ile ilgili müstakil bir eser bulunmaması nedeniyle seçilmiştir. Konumuzun kapsamı kısaca şöyledir: Köseadağ Savaşı’na zemin hazırlayan nedenler, Sadeddin Köpek’in iktidar teşebbüsü, Babailer İsyanı, Köseadağ Savaşı ve savaşın olumlu ve olumsuz sonuçları. Sadeddin Köpek’in İktidar teşebbüsü devlet içindeki nüfuzunu kullanarak sultan olma hayalini kapsamaktadır. Amacı sultan olmak olan bu teşebbüs için Sadeddin Köpek her yolu meşru görmüştür. İkinci bölümde ise Babailer isyanı bulunmaktadır. İsyanın lideri Baba İlyas Horasanî Türkmenlerin Selçuklu yönetimine karşı kızgınlıklarını kullanarak hedefine ulaşmak istemiştir. Baba İlyas Horasanî peygamber olduğunu Türkmenlere inandırmış ve birçok savaşta Selçuklu ordusunu yenmiştir. Tüm bu olumsuzluklar Selçuklu Devleti’ni ve ordusunu çok yıpratmış ve ülke savaşın eşiğine gelmiştir. Çünkü o zamana kadar Selçuklularla savaşmayı göze alamayan Moğollar bu gelişmelerden sonra kendilerinde saldırma cesareti görmüşlerdir. Netice itibariyle savaş vuku bulmuş ve Selçuklu ordusu mağlup olmuştur. Son bölümde ise savaşın olumlu ve olumsuz sonuçları ele alınmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu :1124
AnahtarKelimeler :Selçuklu Devleti, Babailer İsyanı, Türkmenler, Köseadağ Savaşı
Sayfa Adedi : 47
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Salim KOCA

KOSEDAG WAR AND IT'S EFFECT ON THE FLOW OF HISTORY

(M.S. Thesis)

İbrahim KOCA

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July 2017

ABSTRACT

This study named Kosedag war it's effect on the flow of history has chosen for the sake of the lack of separated work related to this subject in Turkey. The briefly summarization of the topic is as follow: Sadeddin's tried to enrolled, Babai's revolt, positive and negative consequences of Kösedag War. Sadeddin has dreamed to use his governmental power to be upcoming kingdom (Sultan) has legitimated anyways to be the kingdom. In the second part there is the revolt of the Babailer. The leader of rebellion wanted to reach his goal by using Turkmen against the Seljuk administration. Turkmens believed that Baba Ilyas was a prophet and they defeated Seljuk Army in many battles. All these negativites have worn out the Seljuk state and the army has come to brink of war. Because The Mongols until that time had not been dared to attack the Seljuk but these changed made Mongols to attack on Seljuk.

Science Code :1124

Key Words :Seljuk State, Babailer Revolt, Turkmen, Kosedag War

Page Number :47

Supervisor :Prof .Dr. Salim KOCA

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama sürecinde benden yardımını esirgemeyen değerli katkılarından dolayı danışmanım ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Salim Koca'ya minnet ve gönül dolusu teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmalarım sırasında sabrını ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Süleyman Özbek'e teşekkürü bir borç addediyorum. Tüm öğrenim hayatımda kayıtsız şartsız benden desteklerinin esirgemeyen annem Halime Çakmak ve anneannem Nazmiye Çakmak'a teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

KÖSEDAĞ SAVAŞINA ZEMİN HAZIRLAYAN AMİLLER

1.1.Sadeddîn Köpek'in İktidar Teşebbüsü	3
1.2. İktidar Gücünün Saadeddîn Köpek'in Elinde Tehlikeli Bir Araca Dönüşmesi	7
1.2.1. Atabey Şemseddîn Altunaba'nın Ortadan Kaldırılması	8
1.2.2. Taceddin Pervane'nin Devletin Merkezinden Uzaklaştırılması	9
1.2.3. Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'in Üvey Annesi Ve Kardeşlerini Bertaraf Etmesi	9
1.2.4. Taceddin Pervane'nin Recm (Taşlama) Yöntemiyle Ortadan Kaldırılması	10
1.2.5. Hüsâmeddîn Kaymerî, Kemâleddîn Kâmyar ve Celâleddîn Karatay'ın Tasfiye Edilmeleri.....	12
1.2.6. Emîr Sadeddîn Köpek'in Keyhüsrev'i Devirme Planı ve Keyhüsrev'in İktidarı Kurtarması.....	13

II. BÖLÜM

BABAİLER İSYANI VE SEBEPLERİ

2.1. Ayaklanmanın Sebepleri	15
2.1.1. Coğrafi bölgelerin Değişimi Sebebiyle Selçuklu İdaresi ve Türkmenlerin Arasının Açılması	15
2.1.2. İktidarın Doğası Gereği Selçuklu ve Türkmenlerin Arasının Açılması	16
2.1.3. Dini Yorumlama Hususunda Dini Kaynakların Farklılığından Kaynaklanan Anlaşmazlıklar	17
2.2. Baba İlyas Horasani'nin Tarih Sahnesi Çıkışı	20
2.2.1. Kefersud ve Amasya Yöresindeki Faaliyetleri	20

2.2.2. İsyân Fitolinin Ateşlenmesi	23
2.2.3. Baba İlyas Horosani'nin Yakalanması ve Öldürülmesi	24
2.2.4. Türkmenlerin Malya Ovası'nda Selçuklu birlikleri Tarafından Tamamen İmha Edilmesi	25

III.BÖLÜM

KÖSEDAĞ SAVAVAŞI VE ANADOLU'NUN İŞGALİ

3.1. Erzurum'un Moğollar Tarafından İşgali	27
3.2. Savaş Hazırlığı ve Savaşın Vuku Bulması	29
3.3. Köseadağ Bozgunu	31
3.4. Sivas'ın İşgali ve Yağmalanması	38
3.5. Kayseri'nin İşgali ve Yağmalanması	39
3.6. Barış Anlaşması ve Moğol Egemenliği	40
3.7. Köseadağ Savaşı'nın Menfi sonuçları	40
3.8. Köseadağ Savaşı'nın Müspet Sonuçları	41
SONUÇ	43
KAYNAKLAR	45
ÖZGEÇMİŞ	47

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

TTK

Türk Tarih Kurumu

A.g.e.

Adı geçen eser

A.g.m.

Adı geçen Makale

Çev.

Çeviren

Haz.

Hazırlayan

GİRİŞ

Orta Asya bozkırlarında 12. y.y da ortaya çıkan Moğol Devleti kısa sürede çevre kabileleri birleştirerek büyük bir güç haline gelmişlerdir. Çok geçmeden Moğollar Batı'ya yöneldiler. Hemen hemen bütün kaynaklarda Cengiz Han'ın Batı seferine çıkmasının sebebi olarak, Otrar'a kendisinin gönderdiği ticaret heyetinin öldürülmesi olayı gösterilir. Ancak olayların gerçek sebepleriyle görünürdeki sebepleri çoğu zaman farklı olabilir. Kanaatimizce Moğolların batıya yönelmelerinin gerçek sebebi Moğolların dünya hakimiyeti düşüncesidir.

Moğolların dünyayı ele geçirme düşünceleri ve bu düşünceler ile ilgili icraatları, büyük hükümdar Cengiz Han ile başlamıştır. Cengiz han, Asya ve Avrupa'da birçok ülke ele geçirerek, bu düşüncesini büyük ölçüde gerçekleştirmiştir. Kendisinden sonra yerini geçen oğlu Ögeday Han da aynı babası Cengiz Han gibi kendini bütün hükümdarların üzerinde ve onlara hakim bir güç olarak görmekteydi. Bu düşünceyle hareket eden Moğollar ilk hedef olarak Harezmşahlıları seçtiler. Böylece Semerkand, Buhara, Cend, Hokand ve Otrar 1220 yılında Moğollar tarafından işgal edildi. 1221 yılında başkent Gürgenç'de Moğollar tarafından işgal edildi. Bu sırada ölen Muhammed Harezmşah'ın yerine vasiyet ettiği oğlu Celaleddin Harezmşah hükümdar oldu. Her ne kadar Celaleddin cesur bir padişah olsa da siyasi bilgisi zayıf olduğu için 10 yıl kadar mücadele ettikten sonra hayatının kaybetti.

Celaleddin Harezmşah'ın yaptığı en büyük hatalardan biri Ahlat'a saldırmasıdır. Bu saldırıdan sonra 1230 yılında Anadolu Selçuklu Devleti ve Harezmşahlar arasında Yassıçemen Savaşı vuku bulmuştur. Bu savaşın galibi her ne kadar Anadolu Selçuklu Devleti olsa da uzun vadede kazananı olmamıştır. Çünkü bu savaşla muhtemel Selçuklu-Harezmşah ittifakı meydana gelmemiş ve sırasıyla önce Harezmşahlılar sonra Anadolu Selçuklular Moğollara yenilmekten kurtulamamışlardır.

1243 yılından vuku bulacak olan Köseadağ Savaşı'nın birçok sebebi vardır. Bu sebepleri Prof .Dr. Salim KOCA bir makalesinde ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Ancak bu tezden ele alınacak sebepler daha mukayyet olmakla birlikte 2. Bölümde ele alacağımız Babailer isyanı ve isyanın sebepleri kanaatimizce tezin özgün tarafını oluşturmaktadır.

Babailer isyanının sebepleri daha Türkmen-yönetici arasındaki fikir ayrılıklarından dolayı ortaya çıkmış, bu fikir ayrılıklarını tetikleyen şartlar ele alınmaya çalışılmıştır. Kanaatimizce diğer özgün taraf ise son bölüm olan Köseadağ Savaşı'nın müsbet ve menfi sonuçlarıdır. Kısaca Köseadağ Savaşı Anadolu'da siyasi birliği bozsa da kurulan beylikler Türk kültürünün yerleşmesi açısından mühim rol oynamıştır.

I. BÖLÜM

KÖSEDAĞ SAVAŞINA ZEMİN HAZIRLAYAN AMİLLER

1.1.Sadeddîn Köpek'in İktidar Teşebbüsü

Sultan Alâeddîn Keykubâd menfur bir şekilde cinayete kurban gittiği zaman Gıyaseddin Keyhüsrev, İzzeddin Kılıç Arslan ve Rükneddin adlarında üç çocuğu bulunmaktaydı. Sultan, sağlığında İzzeddin Kılıç Arslan'ı kendisinden sonra tahta geçmesi için veliaht tayin etmiştir. Ancak ileri gelen devlet adamları Saadeddîn Köpek, Şemseddin Altunaba, Taceddin Pervane, Lala Cemaleddin Ferruh ve Gürcüoğlu Zahîrüddevle'nin teşebbüsleri ve aldıkları önlemler neticesinde, diğer oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'i Kayseri'deki Keykubâdiye sarayında Selçuklu tahtına oturtular. Ölen sultanın isteğine karşı olan bu kararı uygulamayı, Hârezm emîrî Kayır Han, Kemaleddin Kâmyar ile Hüsameddin Kaymerî, önceleri kabul etmeseler de sonradan yeni sultanı kutlamak zorunda kaldılar¹. Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Selçuklu tahtına çıktıktan sonra daha evvel babasının sağlığında Kayseri'ye gelmiş elçileri kabul ettikten sonra yine babasının Ögeday Han'a göndermek için hazırladığı elçiyi Moğolistan'a gönderdi. Sultan, Eyyubî hükümdarları Melikü'l Kâmil ve Melikü'l Nasır ile babası zamanında yapılan antlaşmaları yeniledi (Ağustos 1237) ve Melikü'l Nasır'ın kız kardeşi Gaziye Hatun'la evlenmesine karşılık kendi kız kardeşi Melike Hatun'un da Melikü'l Nasır ile evlenmesine izin verdi; böylece Haleb Eyyubî hükümdarını kendisine tâbi kılarak daha yakın bir işbirliği gerçekleşmiş oldu. Çok geçmeden diğer Eyyubî melikleriyle (Melikü'l Muzaffer, Melikü'l Mücahid), Artuklu emirleri de sultana tâbi oldular. Böylece Sultan Keyhüsrev, Mısır Eyyubî hükümdarlarına karşı kuvvetli bir ittifak tesis etmiş oldu. Kendi aleyhine gelişen bu ittifakı dağıtmak için Melikü'l Kâmil, ordusuyla Haleb'e karşı harekâta başladıysa da yolda hastalanıp öldü².

Cülûsu müteakip, Keyhüsrev taraftarlarının zihnini müştereken kurcalayan bir mesele vardı: Cülûsa muhalefet gösteren yabancı emirlerin hâlâ veliahdı tahta geçirmek fikrinde ve emelinde oldukları şüphesi... Buna mukabil, çaresizlik karşısında boyun eğmek zorunda kalan muhalifler de, konum ve hayatlarından endişe içinde idiler. Bu karşılıklı

¹ İbn Bîbî.(2014). *Selçukname II*(çev. M.Öztürk). Ankara: TTK Yayınları, 449.

² Sevim, A., Merçil, E.(2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 577.

güvensizlik havası içinde iki taraf da karşı tarafın harekete geçmesinden korkuyordu. İki taraf için de en kritik ve tehlikeli sorunu Hârezmlilerin durumu teşkil ediyordu.

Sultan Celâleddîn'in hizmetinde macera hayatına alışmış ekili ve mâmur sahalarda yağmacılıkla geçinerek, yıkıp dökerek, başına buyruk dolaşa gelmiş bu savaşçı topluluğun, Selçuklu Devleti'nin orta yerine yerleşmiş olarak, müreffeh, güvenli bir hayat sürmeye başlaması ve reislerinin önemli mevkiler elde etmeleri, nihayet, devletin hayati meselelerinde rol oynama durumuna gelmesi, yerli beylerde onlara karşı bir kıskançlık ve giderek bir kin uyanmasına yol açmış ve gördüğümüz gibi Keykubad aleyhindeki hareketin en önemli âmili olmuştur³.

Harezmi beyleri ile yerli beyler arasındaki çekişmede Emir Saadettin Köpek'in etkisi biraz daha öne çıkmaktadır. Keykubad zamanında fazla bir önemi olmayan bu zeki ve cesur emirin cülûs olayı dolayısıyla kazandığı konum ve prestijden son derece istifade ettiğini görüyoruz. Sultanı kendi hakkında şüpheye düşürmeden etkisi altına alabilmek ve şahsi hayallerini tahakkuk ettirebilmek için çok kurnazca ve tamamen planlı bir yol takip ettiğine şahitlik ediliyor⁴.

Doğasının kötülüğünden, kalbinin kötü niyeti, yaratılışının uğursuzluğundan, nefsinin zayıflığından dolayı fesat aklına yapılmayacak şeyler yerleşmiş, memleketi ele geçirme ve ona hâkim olma duygusu, zihninin derinliklerine yumurta bırakmış olan Saadettin Köpek fenalıklara başladı. Harezmi askerlerinin beylerinin büyüklerinden olan Kayır Han aleyhinde hile yapmaya ve yalanlar söylemeye başladı. Sultan'a, "O, siz değerli padişahımızın kulluğundan ayrılacaktır. Eğer bu ülkeden başka bir yere göç etmezse askerlerimizin sayısı ve gücü hakkında malumat sahibi olduğu için düşmanları devletimize karşı kışkırtır. Şehirleri zor duruma sokar. O zaman saltanatta zaafiyet görülür. Onun tutuklanmasının iyi olacağını düşünüyorum. O tutuklanırsa, diğer Harezmi beylerinin kaçış yolu kapanır. Korkup çekinerek doğru yola girerler ve sizden ayrılmayı düşünmezler⁵."

³Kaymaz, N. (2009). *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-din Keyhüsrev ve Devri*. Ankara: TTK Yayınları, 39-40.

⁴İbn Bibi. a.g.e. 451 ; Kaymaz, a.g.e. ,41.

⁵İbn Bibi. a.g.e. 451.

Gençliğin ve tecrübesizliğin verdiği aşırı ahmaklık, gurur ve kibirle Sultan, onun hile ve desisesine kanarak Kayır Han'ın tutuklanması konusunda ferman verdi. Onu getirmek için adam gönderdiler. Gelince saltanat sarayı mescidinde tuttular. Akşam üzeri bağlayarak Zamantı (Pınarbaşı)kalesine götürdüler. Kayır Han, orada bir süre hapisliğin zahmetini ve zindanın azabını çektikten sonra müzmin bir hastalığa yakalanıp Hakk'ın rahmetine kavuştu. Aynı gün durumu öğrenen Harezm emirleri ve askerleri kaçış yolunu tuttular. Gittikleri yerleri yıkıp yağmalayarak bütün ülkeyi sıkıntıya ve karışıklığa sürüklediler⁶.

Olayın bu şekilde gelişmesi, hiç şüphesiz bu öneriyi yapan Sadeddîn Köpek'in aleyhine bir durumdu. Lakin o, başarısızlıktan bile kendi lehine faydalanabilecek seviyede keskin bir politik zekâyâ sahipti. Bu işin mesuliyetini üzerine almayan Sadeddîn Köpek, Harezm beylerinin ve birliklerinin ikna edilip geri getirilmesi için bunlara yakınlığı ile tanınan ve onlarla iyi ilişkileri olan Kemâleddin Kâmyar'ı göreve tayin etti. Onun bundan hedefi , görevinde başarılı olsa da olmasa da kendisine rakip olarak gördüğü Kâmyar'ı bertaraf edebilmek için bir neden ve bahane oluşturmaktı⁷.

Kâmyar büyük bir Selçuklu birliğinin başında harekete geçerek, Malatya'ya geldi Harezm beyleri ve birlikleri, bu sırada Arapkir yolunda Fırat nehrine ulaşmışlar ve nehri geçmekle meşguldürler. Beylerbeyi Kâmyar, emrindeki Selçuklu birliğini Malatya sübaşısı Seyddüevle Ertokuş ile Arapkir sübaşısı Şemseddin Bayram'ın emrine vererek, onları Harezm beylerine gönderdi. Selçuklu sübaşıları, gösterdikleri büyük gayrete rağmen, Harezm beylerinin Selçuklu idaresine karşı duydukları güvensizlik ve kızgınlığı giderip, onları geri dönmeye ikna edemediler. Bunun üzerine Selçuklu sübaşıları, bu işi silâh kuvvetiyle yapmak istediler. Bunun için hemen saldırıya geçtiler. Fakat Harezm beyleri, kısa sürede Selçuklu birliklerini bozguna uğrattılar. Şemseddin Bayram'ı öldürüp Seyfüddevle Ertokuş'u da tutsak aldılar. Bundan sonra Harezm beylerinin birlikleri, Güneydoğu Anadolu bölgesine inerek Harran, Urfa(Ruhâ), Rakka ve Suruç gibi şehirleri ele geçirdiler ve bu yörelere yerleştiler⁸.

Emir Kemaleddin ordunun bozulmasını, Şemseddin Bayram'ın öldürülmesini, Seyfüddevle'nin esir edilmesini duyunca büyük bir sıkıntıya ve üzüntüye düştü. Gam ve

⁶ İbn Bibi, a.g.e. ,451-452 ; Müneccimbaşı, (2000). *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukları ve Beylikler*. (cev. A.Öngül). İzmir: Akademi Kitapevi, 81-82.

⁷ Koca, S. (2011). *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*. Ankara: Berikan Yayınevi, 414.

⁸ İbn Bibi, a.g.e. ,452-453 ;Müneccimbaşı. a.g.e. ,82-83.

keder baykuşu canına yuva yaptı. Öyleki ne ilerlemeye gücü ne de geri gitmeye takati kaldı. Bu acıklı durumda devlet emirlerine otağına çağırdı. Onlarla görüş alışverişinde bulundu. Sözlerinin özü ve düşüncelerinin sonucu, en kısa zamanda sağ salim geri dönmek, gerçeği Sultan'ın huzurunda arz etmek ve ona karşı gerekli önlemi almak şeklinde belirdi. Bu kararı uygulayıp Kayseri'ye geri döndüler. Durumu olduğu gibi anlattılar. Saadeddin Köpek, Emir Kemaleddin Kâmyar'ın varlığını ortadan kaldırmak için bu olayı fırsat olarak gördü. Bundan sonra ona karşı günden güne kötülüğünün ayarını arttırdı⁹.

Sultan bir süre Kayseri'de kaldıktan sonra eski Sultan'ın adet haline getirdiği gibi kış mevsiminde özel kölelerinden, Köpek'ten, birkaç yakınından oluşan bir kabile ile Antalya kışlağına gitmeye karar verdi. İki ay sonra da Naib Kemaleddin Kâmyar, Atabeğ Emir Şemseddin Altunaba ve Beylerbeği Hüsameddin Kâymeri'ye muzaffer çetr'nin hizmetinde olmalarını buyurdu. Onlarda işlerini tamamladıktan sonra yönlerini Sultan'ın huzuruna çevirdiler¹⁰.

Buraya kadar verilen bilgiden ve yapılan değerlendirmeden çıkarılması gereken sonuç şudur: Hak etmediği bir mevkiye getirilmiş olan Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in geleceğe yönelik ne bir hedefi ve ne de belirli bir politikası ve düşüncesi vardı. Üstelik onun siyasi kavrayışı ve hakimiyeti de son derece zayıf ve yetersizdi. Bu yüzden o, kolayca Saadeddin Köpek'in tesirine ve kontrolü altına giriverdi. Böylece o, iç politikada ilk büyük yanlışı, babasının denge politikasını terk ederek, yani Kayır Han'ı tasfiye etme kararıyla yapmış oldu. Bu karar, tahta henüz çıkan bir hükümdar için hiç de iyi bir başlangıç olmamıştır. Görüldüğü üzere, bu talihsiz kararın sonucu, devletin maddeten ve manen büyük bir kuvvet ve itibar kaybetmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu kuvvet ve itibarını da telafisi bir daha mümkün olmamıştır. Belki de daha da kötüsü olayın bu şekilde neticeye varması, Saadeddin Köpek'i zayıflatacağı yerde daha da kuvvetlendirmiştir¹¹.

Öyle ki, Saadeddin tahta çıktıktan sonra çok kısa bir zaman içinde bütün ümerâ ve ricâli Sultan'ın çevresinden uzaklaştırmayı ve onun tamamen kendi etkisi altına almayı başarmış oldu. Tahtını ve hayatını kaybetmek korkusu Keyhüsrev'i bu hususdaki

⁹ İbn Bibi, a.g.e. ,453.

¹⁰ İbn Bibi, a.g.e. ,453.

¹¹ Koca, a.g.e. ,416.

vehimlerini beceriyle işleyen Saadeddîn Köpek'in elinde gittikçe bir oyuncak haline getirdi¹².

1.2. İktidar Gücünün Saadeddîn Köpek'in Elinde Tehlikeli Bir Araca Dönüşmesi

Keyhüsrev'in 1238 yılı kış mevsiminin iki ayını Antalya kışlığında geçirmek istemesi Saadeddîn Köpek'in Sultan'ı tamamen etkisi ve kontrolü altına alabilmesi için iyi bir fırsat oldu. O, talihin önüne çıkardığı bu fırsatı, kendi amacı için çok iyi bir şekilde değerlendirdi. Özellikle Sultan Keyhüsrev'in çocuk yaşta ve aklının yetersiz olması, onun her türlü safsataya inanması ve korkması için büyük bir kolaylık sağlamaktaydı. Bu durumdan yararlanan Saadeddîn Köpek, bir taraftan devlet adamları ve komutanlarının kötü niyet içinde oldukları tehlikesiyle çocuk Sultan'ı korkutuyor, diğer taraftan ona, kendisini devlet hizmetine adanmış, millî çıkarları daima göz önünde tutan ve şahsî ihtirası olmayan ideal bir devlet adamı gibi gösteriyordu. Bu yoğun telkinlerin ve propagandanın sonucunda Saadeddîn Köpek, kendisini Sultana, onun tek sadık ve samimi dostu ve danışmanı olduğunu inandırmış ve kabul ettirmiştir.

Sultan, erişilmesi güç yüksek bir makamda oturmaktaydı. Fakat Sultan, diğer devlet adamlarıyla teması kesip Saadeddîn Köpek'i tek ve güvenilir danışman yapmakla kendisine gerçeği ulaştırabilecek yolları, bizzat kendisi kapamış bulunmaktaydı. Artık o, devlet meselelerini, çevresini tamamen kuşatmış olan Saadeddîn Köpek'in gözleriyle görmekte ve ona göre hareket etmekteydi.

Böylece ortaya şöyle bir gerçek çıkmıştır: Vaziyete, yönetme ve hükmetme açısından bakıldığında bütün ülke Sultan Keyhüsrev'in yüksek ve itiraz kabul etmez gücü altında gibi görünüyordu. Fakat gerçekte ise durum tamamen çok farklıydı. Devleti idare etme güç ve yetkisi yavaş yavaş Sultanın elinden kayıp gitmekte ve bu güç ve yetki Saadeddîn Köpek'in kendisinde toplanmaktaydı. Sultan Keyhüsrev'in bu konuda gösterdiği gafleti ve zâfiyeti, aşırı bir sertlik göstererek, pek fazla yadırgamamak ve elıştirmemek gerekir. Çünkü o, kendi gücünün sınırlarının üzerinde büyük bir görev üstlenmişti.

¹² Kaymaz, N. (2011). *Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü*. Ankara: TTK Yayınları,106

Bu arada Sultan Keyhüsrev, otoritesini sarsan yanlış bir adım daha attı. Hükmetme ve hükümdarlık sembolü olan yüzüğünü Saadeddîn Köpek'e verme hatasında bulunarak, kendisini her türlü faaliyette tam otoriter hâle getirerek, onun istediği gibi serbestçe hareket etmesini sağladı. Saadeddîn Köpek'in de istediği zaten bu idi. Çünkü Sultanın yüzüğü, ona, yapacağı işlerde ve göstereceği icraatlarda sağlam bir hukukî altyapı ve tam bir meşruiyet sağlayacaktı. Böylece Sultan, kendisine verebileceği her şeyi istemeden ona vermiş, yani iktidarına onu ortak etmiştir. Lakin Sultan, böyle davranmakla yani Saadeddîn Köpek'e olağanüstü yetkiler vermek suretiyle hiç şüphesiz kendi önüne aşılması güç bir engel komuş olmaktaydı. Artık bundan sonra Saadeddîn Köpek, Sultana danışmadan ve bilgi vermeden kararlar alacak ve uygulayacaktır. Bunları da, daima tahtın güvenliği ve devletin faydasına yaptığını söyleyecektir. Lakin onun asıl amacı bu değildi. Devletin ve saltanatın güvenliği olmayıp, rakiplerini bertaraf etmek suretiyle devletin ve saltanatın üzerinde tam bir hâkimiyet kurma tutkusunu idi. Fakat Saadeddîn Köpek'in devletin ve toplumun yararına gibi gösterdiği bütün bu neden ve bahaneler, onun asıl niyetini daima perçelemiştir¹³.

1.2.1. Atabey Şemseddîn Altunaba'nın Ortadan Kaldırılması

Atabey Emir Şemseddîn Altunaba'nın arada Saadeddîn Köpek için “ Bu köpeği saltanat işlerinden uzaklaştırmak gerek. O sonunda herkese öyle zararlar verir ki, hiçbir ilaç onu iyileştirmez” gibi sözler söylemesi, Emir Kemaleddin'in ona karşı çıkıp yaptıklarını engellemeye kalkışması ve bunların hareketlerini ve sözlerini ajanların Köpek'e anlatmaları yüzünden herkeste korku ve çekinme başladı. Köpek, emirlerin ve büyüklerin Sultan'ın yanında bulunmadıkları sıralarda fırsatları çok iyi değerlendirdi. Sultan'ın gazap küpünü, Atabey Altunaba'nın işlediği hata ve yanlışların haberiyle doldurdu. Onu, yapmadığı suçların ve yapmadığı hata ve kusurların haberiyle doldurdu. Ona, işlemediği suçlar isnad etti. Bu konuda Taceddin Pervane'yi kendisine sırdaş ve müttefik yaptı.

Saltanat divanının devlet büyükleri ve memleket ileri gelenleriyle süslendiği bir sırada Şemseddin Altunaba, divan fermanları üzerine nişan koyarken, Sultan'ın huzurundan çıkan Taceddin Pervane ile Saadeddîn Köpek oraya geldiler. Köpek ileri atıldı

¹³ Koca, a.g.e. ,417-418.

parmağında Sultan'ın yüzüğü olduğu halde Şemseddin'in aksakalından tutarak onu büyüklerin sırasından aşağı çekti ve muhafız Candar'a teslim etti. Candar da onu şehrin dışına götürerek öldürttü. Devlet büyüklerinden ve emirlerinden hiçbiri onun nedenini sormadı¹⁴.

1.2.2. Taceddin Pervane'nin Devletin Merkezinden Uzaklaştırılması

Saadeddîn Köpek, iktidar arzusunu tatmin edebilmek için âdeta rakip avına çıkmış bulunuyordu. O, bu defa gözlerini, bir süre kendi hedefi doğrultusunda kullandığı Tâceddîn Pervane'nin üzerine koydu. Bunun nedeni, Tâceddîn Pervane'nin onunla yollarını ayırması idi. Daha doğrusu, Pervane'nin onun dostluğundan ve ittifakından ayrılması, itibarına çok düşkün olan Saadeddîn Köpek'i en duyarlı yerinden vurmuş ve onu yatışma bilmez bir nefret ve öç alma duygusu içine itmişti. Bu nedenle o, ittifakından ayrılmakla kendisini küçük düşürmüş olan Pervane'ye benzer bir bedel ödetmek niyetinde ve düşüncesindeydi¹⁵.

Saadeddîn Köpek, Şemseddîn Altunaba işinden kurtulduktan sonra Taceddîn Pervane ile uğraşmaya devam etti. Sultan'ın huzurunda açık ve saklıdan olarak onu yok etme çabası içine girdi. Emir Taceddîn, onun yaptıklarını duymasına rağmen aldırış etmedi. Fakat fenalıkları haddini aşınca ortadan çekilmeye karar verdi. İzin alıp iktai olan Ankara'ya gitti¹⁶. Böylece Saadeddîn Köpek bir siyasi rakibini de bertaraf etmiş oldu.

1.2.3. Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'in Üvey Annesi Ve Kardeşlerini Bertaraf Etmesi

Gıyâseddin Keyhüsrev, kendisinin de içinde olduğu menfur bir cinayet sonucunda Türkiye Selçuklu tahtına oturtulmuş bir hükümdar idi. Başka bir ifadeyle Keyhüsrev'in babasına yaptığı ihanet, ona, ulaşılması güç yüksek bir konum sağlamıştı. Lakin o, bu makama lâıyk değildi. Onun ürkek ve suçlu ruhu yersiz tedirginlikler, endişeler ve korkular içinde kıvranmaktaydı. Çünkü Rukneddîn ile üvey annesi Adiliyye Sultan hâlâ hayatta idiler. Onlar, heran karşıt güçlerin odağı haline gelebilirler ve tahtı için sıkıntı ve tehlike yaratabilirlerdi. Başka bir ifade ile söylemek gerekirse, karşıt devlet adamları ve

¹⁴ İbn Bibi, a.g.e. 453-454 ; Müneccimbaşı, a.g.e. ,82

¹⁵ Koca, a.g.e. ,420

¹⁶ İbn Bibi, a.g.e. 455 ; Müneccimbaşı, a.g.e. ,82

komutanlar tarafından kendisi her an alaşağı edilerek, üvey kardeşlerinden biri tahta çıkarılabilirdi. Hâl böyle olunca, Sultan Keyhüsrev için iktidarın muhafazası ve devam ettilmesi ilk önce gelmekteydi. Bu yüzden o, büyük bir ihtimalle Saadeddîn Köpek'in önerisi üzerine üvey kardeşleriyle üvey annesini tasfiye etmeye karar verdi. Saadeddîn Köpek, Adiliyye Sultan ile oğullarını Kayseri'deki Keykubâdiye sarayından alıp Ankara'ya getirdi. Burada Adiliyye Sultan'ı eski Türk âdetine uygun olarak yay kırışi ile boğdurmak suretiyle ortadan kaldırttı .

Saadeddîn Köpek, melikleri (İzzeddîn Kılıç Arslan ve Rukneddîn) de Uluborlu kalesine götürüp buraya hapsedti. Hayatlarına ise dokunmadı. Melikler, burada bir süre hapis kaldılar. Sultan Keyhüsrev'in, kendine hasım olarak gördüğü melikleri hemen öldürmemesinin sebebi neydi? Bunun sebebi, hiç şüphesiz onun ileride yerini alabilecek oğullarının henüz doğmamış olması idi. Nitekim aradan çok zaman geçmeden Sultan Keyhüsrev'in ilk oğlu İzzeddîn Keykâvus dünyaya geldi. Sultan, Keykâvus'un atabeyliğine Üstâdü'd-dâr Mübârizeddîn Armağanşâh'ı atadı. Ayrıca Armağanşâh'a Uluborlu kalesinde tutuklu bulunan üvey kardeşlerini öldürme emrini de verdi. İbn Bibi bir rivayete göre Armağanşâh'ın verilen emiri yerine getirdiğini, başka bir rivayete göre de melikleri serbest bıraktığı , onların yerine de iki gulâm öldürerek Sultan'ı aldattığını söylemiştir. Daha doğrusu o, bu hususta ne bir yargıya varabilmiş ne de bir tercih yapabilmiştir. Öyle anlaşıyor ki, İbn Bibi, bu hususta halk arasında sürdürülen söylentilere inanmış , basit bir araştırma sonucunda kolayca ortaya çıkabilecek gerçeği görmezden gelmiştir. Hâlbuki gerçek, Armağanşâh'a verilen emri hemen yerine getirmesi şeklindedir. Tersî olsaydı, bu meliklerin adlarının ilerideki olaylarda mutlaka isminin geçmesi gerekirdi. Çünkü meliklerin isimleri, bu emirden sonra hiçbir olayda ve yerde bir daha geçmemiştir¹⁷.

1.2.4. Taceddîn Pervane'nin Recm (Taşlama) Yöntemiyle Ortadan Kaldırılması

Sadeddîn Köpek'in entrikalarından duyduğu endişe Taceddin Pervane'yi devletin merkezinde olmama noktasına getirmişti ve Ankara'ya yerleşmişti. Ankara, Taceddin Pervane'ye, Sadeddîn Köpek'in gözlerinden uzak ve onun her zaman elinin ulaşım kötülüğünün ulaşamayacağı bir güvenlik havası bahşeder gibi gözükmekteydi. Lakin bu

¹⁷ Koca, a.g.e. ,421-423

hayal uzun sürmedi. Sadeddîn Köpek'in intikam tutkusu, Ankara'ya kadar uzama olanağı buldu¹⁸.

Olayın hikâyesini devrin kaynağı İbn Bîbî şöyle anlatmaktadır:

Selçuklu emirleri Uluborlu kale komutanına teslim edip gerekli önlemleri almış olan Sadeddîn Köpek, Konya'ya dönmekteydi. Yolun üzerindeki Akşehir'de az bir süre kalarak dinlendi. Bu arada Sadeddîn Köpek'in ajanları kendisine “Pervane Ankara'ya gelince, Harput Melikinin çalgıcı ve şarkıcıları arasından bir cariyeyi satın almadan yatağına aldı” şeklinde haber verdiler. Bunu duyan Köpek, hemen o şehrin imamlarından ve kadılarından, “Velinimetinin bir mensubuyla zinada bulunan bir kimseye şeriata göre ne yapmak lazım gelir ” diye sorunca hep birden, “Evli birinin zinada bulunmasının cezası recmdir” yanıtını verdiler. Köpek, aldığı bu fetvayı, yalnız kaldığı bir sırada Sultan'a arz ederken ona, “ Eğer siz cihan padişahı, bu suça göz yumar, onu görmezlikten gelerseniz , bütün tebanız haddini aşp, efendilerinin ve velinimetlerinin evlerine göz dikerler ve edepsizliğe yol açarlar. O hareketlerden doğacak kötü nam, siz efendimizden başkasının olmaz” dedi. Sultan, gençliğinin verdiği tedbirsizliğin ve içkinin verdiği sarhoşluğun tesiriyle Emir Taceddin'i cezalandırma işinde acele etti. Şariat kararını yerine getirip onu layık olduğu şekilde cezalandırması için Köpek'e yüzüğünü verirken, onun Ankara'ya gitmesi, Taceddin Pervane hakkında şariat hükümlerini yerine getirdikten sonra onun mallarını mülklerini kaleme alması ve o konuda yapılacak şeyleri yapması konusunda bir ferman çıkardı.

Olup-bitenden hiçbir haberi olmayan Taceddin Pervane için artık sonun başlangıcı belli olmuştu. Öte yandan bütün hazırlığını kısa sürede tamamlamış olan Sadeddîn Köpek, bundan sonra hızlı ve nefret dolu bir şekilde oç alma yoluna gitti. Bunun için bir birlik ile kısa sürede (iki veya üç gün) Ankara'ya geldi. Aynı bir hükümdar gibi saltanat sarayına oturdu. Başta Taceddin Pervane olmak üzere şehrin sübaşısına, kale komutanına, kadısını, imamlarını ve ileri gelenlerini huzuruna getirtti . Bunlara Sultan Keyhüsrev'in yüzüğünü gösterip fermanını okudu. Bundan sonra Taceddin Pervane'yi tutuklayıp, zincire vurdurdu. Taceddin Pervane ise kendisini savunmak ve kurtarmak için herhangi bir gayret göstermedi; kaderine razı oldu. Sadeddîn Köpek birkaç gün işkence ettirip sorguya çektirerek onun bütün parasını ve arazisini tespit ettirdi. Bunları bir liste halinde defterlere

¹⁸ Koca, a.g.e. ,423

kaydettirdi. Sadeddîn Köpek, müsadere işini tamamladıktan sonra Taceddin Pervane'yi şehrin meydanında göğsüne kadar toprağa gömdürtüp, şehrin ayak takımını taşlatmak suretiyle onu öldürttü¹⁹.

1.2.5. Hüsâmeddîn Kaymerî, Kemâleddîn Kâmyar ve Celâleddîn Karatay'ın Tasfiye Edilmeleri

Taceddin Pervane'nin ölümünden sonra Sadeddîn Köpek iktidar otoritesini bir zaferle taçlandırmak istemişti. Bunun için o Güney-Doğu Anadolu bölgesi üzerine bir sefer planladı ve Sümeysat (Samsat) kalesini aldı. Onun bundan amacı, elde edeceği başarıyla Sultanın gücünü iyice zayıflatmak, buna karşılık kendi gücünü ve kudretini daha da üst seviyeye çıkarıp sağlamlaştırmaktı²⁰.

Sadeddîn Köpek Sümeysat kalesinin fethinden önce Hüsâmeddîn Kaymerî'ye bir suç isnat etti. Onu bağlatarak Malatya mahrusesine kapattı. Sınırsız malına mülküne padişah adına el koydu. Onun için günlük yarım men et, iki men ekmek ve diğer ihtiyaçları için üç dirhem verdi. Diğer yandan Kemâleddîn Kâmyar'ı da Gevâle (Konya) kalesine göndererek hapse attı. Kemâleddîn Kâmyar gönderildiği kalede derhal idam edildi²¹.

Diğer yandan Sadeddîn Köpek'in alçaltıcı baskılarına ve tehditlerine daha fazla dayanamayan değerli devlet adamı Celâleddîn Karatay kendi isteği ile vazifesinden ayrılıp, bir cami köşesinde inzivaya ve ibadete çekildi²².

Böylece devlet adamları ve komutanların önemli bir kısmı, kendisinden başka büyük görmek istemeyen ve tanımayan Sadeddîn Köpek'in tatmin olmaz iktidar hırsının kurbanı olarak har candılar. Diğerleri de ona boyun eğmek suretiyle kaderlerine razı oldular. Sadeddîn Köpek ise, bütün bunları kendi namına elde edilmiş büyük bir başarı olarak görmekte ve değerlendirmekteydi. Artık hükümet içinde, onun kendi üstünde ve altında otoritesi karşı çıkabilecek bir güç ve irade kalmamıştır²³.

¹⁹ İbni Bîbî, a.g.e. 456-457 ; Müneccimbaşı, a.g.e. ,82

²⁰ Koca, a.g.e. ,426-427

²¹ İbn Bîbî, a.g.e. ,461

²² İbn Bîbî, a.g.e. ,465

²³ Koca, a.g.e. ,427

1.2.6. Emîr Sadeddîn Köpek'in Keyhüsrev'i Devirme Planı ve Keyhüsrev'in İktidarı Kurtarması

Sadeddîn Köpek, yetersiz Sultanın istek ve ihtiraslarını kışkırtarak devlet erkanını birer birer ortadan kaldırmış; aslında kendi iktidarı ve ihtirasları gereği bu menfur siyasi cinayetleri işlemiştir. Binaenaleyh Selçuklu Devletini avucuna alan Sadeddîn Köpek şimdi bizzat tahta çıkmak gibi daha önce görülmemiş bir hayal beslemeye başladı. Osmanlı devrinde olduğu gibi Selçuklu devrinde de kudsiyet taşıyan bu ailenin ortadan kaldırılması veya bu soydan bir kimsenin tahta çıkması hayl edilemezdi. Moğollar bile uzun zaman Türkiye'yi istilâ ve idareleri altında tuttukları halde buna cesaret etmemiş veya umûmî efkâr karşısında bunu kendi siyâsetlerine uygun görmemişlerdi. Karamanoğulları da Moğollara karşı harekete geçip Konya'yı ele geçirdikleri zaman ancak Selçuklu hânedânına mensup bir şehzâdeyi sultan ilân edebilmişlerdi. Böyle bir durumda oyuncak gibi kullandığı Gıyâseddin Keyhüsrev'i yok edip Selçuklu tahtına geçmek isteyen Sadeddîn Köpek kendisinin bizzat bu hânedâna mensup olduğunu kanıtlamaya ve halk efkârı karşısında meşrûiyet kazanmayı düşünüyordu²⁴.

Devrin kaynağı İbn Bîbî'de "iğneliyeci ve alçaltıcı" olarak nitelendirilen bu hikâye ve iddia şöyle aktarılmıştır: Sadeddîn Köpek'in annesi Şehnaz Hanım, Konya'nın ileri gelen ve seçkin ailelerinden birinine mensuptu. Son derece etkiliyeci bir güzelliğe sahipti. Keyhüsrev'in büyük babası Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, bir tesadüf sonucu bu kızı görmüş ve âşık olmuştu. Kızın büyük annesi, aracılık ederek, Sultan ile kızı bir araya getirmişti. Bundan sonra sürekli devam eden bu buluşmalardan kız hamile kalmıştı. Bunun üzerine akıllı büyükanne, kızı, derhal Konya eşrafından birinin oğluyla evlendirerek olayı kapatmıştı. Kız, evlendirildiğinde iki aylık hamile idi. Damat, bu aldatmacanın farkına varamamıştı. Bundan sonra Sadeddîn Köpek bu evlilikten yedi ay sonra dünyaya gelmişti. Şehnaz Hanımın beyi, farkına varmadan Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlunu kendi oğlu gibi yetiştirmişti. Büyük anne ise ölmeden az evvel bu sırrını torunu Sadeddîn Köpek'e anlatmıştı²⁵.

İbn Bîbî 'nin anlattığı bu hikâyeye göre büyükannesi Sadeddîn Köpek'e ailesi ile ilgili bir sır vermiştir. Bu sır, Sadeddîn Köpek'in hedefine ulaşabilmesi için iyi bir fırsat

²⁴Turan, O. (2011). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 431.

²⁵İbn Bîbî, a.g.e. ,458.

olmuştur. Ailesinin ismini lekelemekte hiçbir sakınca görmeyen ve hiç çekingen davranmayan Sadeddîn Köpek, bu sırrı açığa vurarak, bundan faydalanma yoluna gitmiştir. Diğer bir ifade ile söylersek, o bu olayı, kendi amacına haklılık ve meşrûiyet kazandırabilmek için kullanmak istemiştir. Fakat onun bu davranışı, hiç şüphesiz ahlâka ve geleneklere uygun olmadığı gibi hoşgörü ile karşılanabilecek bir davranış değildi.

II. BÖLÜM

BABAİLER İSYANI VE SEBEPLERİ

2.1. Ayaklanmanın Sebepleri

İsyan belli bir topluluğun öfkesini şiddet kullanarak dışa vurma durumudur. Sosyal olayların sebeplerinin doğası gereği çok çeşitlidir. Bu çeşitlilik alanında çalışma yapacak tarihçiyi istemeden de olsa tarafgir yapabilir. Bu noktadan hareketle tarihi olaylara mümkün olduğu kadar çok yönden bakabilmek tarafsız olabilme adına somut bir adımdır. Diğer önemli husus ise ayaklanmaya katılan kitle ile ayaklanmanın lideri arasında amaç bakımından farklılıklar olabilir. Bu durumda isyanın liderinin amacı ile isyana katılan kitlenin beklentilerini ayrı ayrı çözümlemek gerekir. Şimdi bu hassasiyetlerden yola çıkarak isyanı açıklamaya çalışmak daha doğru olacaktır.

2.1.1. Coğrafi bölgelerin Değişimi Sebebiyle Selçuklu İdaresi ve Türkmenlerin Arasının Açılması

Orta Asya'da tarih sahnesine çıkan Türkler iklimin ve coğrafyanın verdiği zorluklardan dolayı atlı-göçebe yaşam tarzını benimsemişlerdir. Bu yaşam tarzının ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Türkler bu geçim kaynağının sıkıntıya düştüğü durumlarda çevre devletlere veya boylara akın faaliyeti yaparak hayatta kalmaya çalışmışlardır. Türkler bu sayede atı çok iyi kullanarak istemeden de olsa muhtemel savaş için hazırlıklı duruma gelmekteydiler. Çünkü akın ve süreklilik avı gibi faaliyetler savaş öncesi adeta antrenman niteliği taşımaktaydı. Diğer önemli husus ise çobanlık kültürü ile organizasyon yapabilme arasındaki paralelliktir. Bu sayede Türkler yerleşik devletlerin hantal ordularına karşı çoğu zaman galip gelmişlerdir. Selçuklu Devleti'nin kuruluş döneminde (935-1040) Türkmenler hayat tarzının verdiği bu nimetlerden yararlanarak Maverâünnehir gibi bir coğrafyada güçlü devletlerle savaşarak kendi devletlerini kurabilmişlerdir. Devletin kuruluşuna kadar Selçuklu Beyleri ve Türkmenler arasındaki birlik ve beraberlik savaştan sonra yerini ayrılığa bırakmıştır. Bu ayrılığı tetikleyen unsulardan biri coğrafi bölgenin değişimidir. Türkmenler alışkın oldukları göçebe kültürlerini kendileriyle birlikte yeni yerleştikleri bölgeye getirmişler ancak bu yerli halkla arasında sıkıntılara yol açmıştır. Yeni bölgeler Maverâünnehir özellikle Mezopotamya, kadim yerleşik kavimlerin olduğu

bölgelerdir. Türkmenler haklı olarak yeni fethettikleri toprakları sürüleri için ideal alanlar olarak görürken bu durum tarım yapan yerli halk ile arasında problemlere yol açmıştır. Nitekim durumun farkına varan Tuğrul Bey, Türkmenlerin başına Melik Hasan, İbrahim Yinal ve Kutalmış gibi hanedan üyelerini koyarak onlara rehberlik etmeleri ve Anadolu'ya yapılacak gazalar için Azerbaycan'a gönderdi. Türkmenler ve Selçuklu hükümdarları arasındaki bu hoşnutsuzluk ve güvensizlik Anadolu Selçuklu hatta Osmanlı Devleti zamanla da devam etti. Özellikle Osmanlı Devleti zamanında Türkmenlerin yerleşik hayata geçirilmesi için yoğun çaba harcandı.

2.1.2. İktidarın Doğası Gereği Selçuklu ve Türkmenlerin Arasının Açılması

İbn Haldun'un Mukaddemesi'nden hareketle devletler kurulurken ve iktidar yerleşirken belli aşamalardan geçilir. Bu aşamalardan ilki ittifak aşamasıdır. Bu aşamada hanedan ortakları bir araya gelir ve devleti kurarlar.

“Yenme ve savunma, karşı koyabilme yalnızca yakınlık bağıyla (asabiyet) olur. Çünkü koruma duygusu gösterme, korumak için atılıp savaşma ve arkadaşı uğruna canını bile vermekten geri durmama yakınlık bağında vardır ancak.”²⁶

“Fakat iktidar yerleştikten sonra böyle bir yakınlığa gerek duyulmaz. Bu egemen soydan olanlar, ellerinde devlet gücünü sürdürebilmek için ya öteden beri ailelerin yardımı ve koruyuculuğu altında yaşayan “Kulları”ndan hizmetlilerinden yardım görürler ya da kendi ailelerinin dışında ama egemenliklerinin içinde bulunan ailelerden yardım alırlar.”²⁷

İkinci aşama, yeni iktidar yerleştikten sonraki aşama istibdat aşaması olarak adlandırılır. Bu tezden hareketle Selçuklu hükümdarlarının 1040 Dandanakan zaferinden sonraki uygulamalarını daha iyi analiz edebiliriz. Dandanakan zaferinden sonra Selçuklu hükümdarları Türkmenleri safdışı bırakmış , yerine çekirdeği Dandanakan Savaşı'nda esir olan Gulamlardan oluşan ordu kurulmuştur. Peki Selçuklu beyleri, devlet kuruluncaya kadar kendilerine gönüllü ve masrafsız tam bir ordu sağlayarak büyük fayda sağlamış olan Türkmenleri neden tasfiye etmişlerdir? Çünkü Türkmenlerde soy ve boy bilinci hala çok

²⁶İbn Haldun (1977). *Mukaddime*(çev. Turan Dursun). Ankara: Onur Yayınları, 359

²⁷ İbn Haldun a.g.e. ,361

sağlamdı . Dolayısıyla her Türkmen Selçuklu beylerinden çok başında bulunan aile büyüklerine ve boy beylerine itaat ve bağlılık göstermekteydi. Öyle anlaşıyor ki Selçuklu beyleri, kendi güçleri ve gelecekleri için bu durumu tehlikeli ve zararlı görmüşlerdir. Diğer yandan Türkmenlerdeki bu kuvvetli aile ve boy bilinci, Gulamlarda pek fazla görünmüyordu. Çünkü onlar, çocuk yaşta devlet hizmetine alınıyor, hükümdara tam bir itaat ve bağlılık anlayışı içinde saray terbiyesi ve gelenekleriyle eğitiliyordu. Bu eğitimin sonunda hükümdarın kendisine tam bir itaat ve bağlılık göstermesi en büyük erdem sayan bir insan tipi meydana gelmekteydi ki Selçuklu sultanlarının da istekleri buydu.²⁸

Selçuklu Sultanları, iktidarın sağlam yerleştirilmesinin gereği olarak Türkmenleri tasfiye etmişler, yerli halkı da iktidara dâhil ederek kendilerince ideal olanı yapmışlardır.²⁹

2.1.3. Dini Yorumlama Hususunda Dini Kaynakların Farklılığından Kaynaklanan Anlaşmazlıklar

“Şurası çok tabidir ki daha 9. Ve 10. Yüzyılda İslamiyet Orta Asya’da değişik mekanlarda Türk zümreleri arasına girmeye başladığı zaman birbirinden farklı iki sosyo-kültürel ortama göre şekil kazandı. Şehirli nüfus doğal olarak bir yerde devamlı oturmaları nedeniyle medreselerde işlenen ve öğretilen, tabiatıyla ki tabi esaslara daha sadık bir İslam yorumu, başka bir ifadeyle ayrıca devletin resmi desteğini de sağlayan Sünni Müslümanlığı benimsemişti. Konar-göçer Türkler ise kendilerine önce İranlı sonra da Türk sufiler tarafından öğretilen tasavvuf ağırlıklı bir mistik Müslümanlık yorumunu benimsediler. Kısa sürede geleneksel inanç yapılarının rengini alan bu Müslümanlık, Sünni Müslümanlıkta pekçok bakımdan farklılaştı. Bizim Heterodoks İslam dediğimiz bu

²⁸Koca, S.(2012). Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devri’nden İbret Verici Bir Örnek – Babailer Ayaklanması. *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırma Dergisi*, 11 (2012 Güz), 11-38

²⁹İktidarın kurulup yerleşmesine dair diğer bir örnekte Osmanlı Devleti padişahlarından Fatih Sultan Mehmet’in uygulamalarıdır. Osmanlı beyliği başlangıçta Osmanogulları ve Çandarlı ailesinin ittifakıyla kurulmuştu. Kurulan bu ittifak Çandarlı ailesini muhtemel iktidar ortağı yapmıştır. Durumun farkında olan Fatih Sultan Mehmet olmaz bir sebeple İstanbul’un fethinden sonra Sadrazam Çandarlı Halil Paşa’yı astırmış ve Osmanogullarını rakipsiz hale getirmiştir. Bu boşluğu da daha çok devşirme devlet adamlarının varlığıyla kapatmıştır. Selçuklu Devleti’ndeki gulam sistemi ile Osmanlı dönemindeki devşirme sistemi aynı niyetle ortaya çıkmıştır. Diğer bir örnek ise Mustafa Kemal Atatürk’ün uygulamasıdır. Atatürk birçok asker arkadaşıyla fikir birliği sağlayıp savaşı kazandıktan sonra iktidarın doğası gereği yalnızlaşma dönemine girmiştir. Hatta bazı asker arkadaşları İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanmıştır. Binaenaleyh çağlar değişse de iktidarın doğası değişmemiştir.

Müslümanlık türü , Türk göçleriyle beraber 11. Yüzyıldan itibaren Anadolu'ya girdi ve belirli popüler sufi çevreleri temsil eden Türkmen babaları etrafında gelişti. İşte Anadolu'ya göç etmiş bulunan Türkmenler, birçok yönüyle Sünni İslam'a dolayısıyla şehirli ve bir kısım köylü yerleşik halkın İslam yorumuna uymayan böyle bir Müslümanlık anlayışını benimsiyorlardı. Onlar medrese çevreleriyle yok denecek kadar az ve yetersiz bir temas halindeydiler. Çünkü sürdürmekte oldukları devamlı göç halindeki hayatları, bu teması çok azalttığı gibi kitabı Müslümanlığın gereklerini kavramaya ve dolayısıyla yerine getirmeye de müsait değildi.”³⁰ Konar-göçer yaşam tarzı Türkmenlerin dini yorumlama hususundan da farklılıklara yol açmış ve medrese gibi kaynaklardan mahrum olma Türkmenlerin dini anlayışlarını başka bir boyuta taşımıştır.

“ Çoğunluğu okuma yazma bilmeyen, sade zihniyetli ve yaşantılı ama o nispette zor hayat şartları içinde bulunan bu insanlar, Sünni İslam'ın karmaşık ve anlaması zor belirli inanç esaslarını abdest alarak beş vakit namaz kılmak veya ramazan ayında bir ay oruç tutmak gibi yerleşik hayatın sağlayabileceği bir düzen gerektiren şeri ibadetleri pek dikkate almıyorlardı.”³¹

Türkmenlerin hayat tarzından dolayı dini yorumlamadaki bu farklılık eski Türk gelenekleriyle karışık İslam'ı yorumlamaları bambaşka İslam yorumu ortaya çıkarıyordu. Yönetim tarafından hissettikleri dışlanmışlık psikolojisi onları kültürlerini yaşamada daha sıkı hale getiriyor. Yönetimin yerleşik hayata geçmeleri hususundaki telkinlerine de aldırış etmiyorlardı. “İşte bu çok sıkı geleneksellik ve tam yerleşik hayata uzak durmaları yüzünden, sosyal ve kültürel seviyelerinden Anadolu Selçuklu zamanından Osmanlı döneminin neredeyse sonlarına kadar pek fazla bir değişiklik ve gelişme göstermediği söylenirse bu kesinlikle abartılı sayılmamalıdır.”³²

Baba İlyas Horasani'nin kullandığı propagandalarının biri de peygamberlik iddiasıdır. Kanaatimizce o dönem Türkmenler Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu gerçeğini dahi bilmemelerini akla getiriyor.

³⁰ Ocak, A.H. (2011).*Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü* (5. Baskı).İstanbul:Dergâh Yayınları, 45

³¹Ocak, a.g.e. ,46

³²Ocak, a.g.e. ,59

Burada hemen belirtelim ki bu üç ana başlıkta topladığımız sebepler sadece Babailer İsyanı'na münhasır olmayıp Büyük Selçuklu Devleti'nde yaşanan Oğuz İsyanı ve Osmanlı zamanında yönetimde Türkmenler arasından anlaşmazlıkların ortak sebebidir. Bu yönüyle bakıldığında Türkmenlerle yönetimin (Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devleti) arasındaki bu anlaşmazlıklar tarihin akışını uzun süre etkilemiş. Hatta etkinin günümüze kadar devam ettiğini belirtmeliyiz. Türkmenlerle Yönetimin Arasındaki Ayrılığın Başat Sebeplerini Açıklamaya Çalıştıktan Sonra Şimdide Babailer İsyanı'na Özgü Sebepleri Açıklamaya Çalışalım:

“1220 yılından beri Doğu İslam ülkeleri üzerine başlayan Moğol istilas, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine çok miktarda Türkmen kitlesini yerinden etmişti. Türkmenler, daha önce yaşadıkları yerleri (Türkistan, Maveraünnehir, Horosan, Harezmi gibi) terk ederken taşınmasında kendilerine zorluk çıkaracak tüm mallarını ve eşyalarını feda etmek ve geride bırakmak zorunda bırakılmışlardı. Üstelik bu uzun ve tehlikeli yolculuğun verdiği zorluklar, onların hem sağlıklarını hem de ekonomilerini çok fazla olumsuz etkilemiştir. Gerçekten de onları Anadolu'ya göçerken içinden geçtikleri ve hiç tanımadıkları bölgelerde ve alışık olmadıkları iklimlerde çok zorluklarla ve tehlikelerle boğuşmak zorunda kalmışlardı. Türkmenler Anadolu'ya geldiklerinde ise hem madden hem de manen çok yıpranmış sosyal ve ekonomik durumları de temelinden sarsılmış bir haldeydi.

Daha önce yani Anadolu'nun fethi sırasında veya bunu takip eden yıllarda Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bu ülkede yerleşmeleri ve eski hayat tarzlarını, sosyal ve ekonomik düzenlerini yeniden kurmaları pek zor olmamıştı. Çünkü bu sırada Anadolu'da Türkmenlerin hayat tarzlarına ve ekonomik yapılarına uygun yerler hemen hemen boş ve ıssız bir durumdaydı. Lakin Moğol istilas önünden kaçıp gelen Türkmenler için aynı olanaklar mevcut değildi. Çünkü daha evvel Anadolu'ya gelmiş olan göçebe unsurlar tarafından bu ülkedeki bütün kışlak ve yaylaklar ele geçirilmiş bir vaziyetteydi. Özellikle Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde henüz gelen göçebe unsurun ihtiyaçlarını karşılayacak genişlikte ve büyüklükte kışlak ve yaylak pek fazla kalmamıştı. Bu yüzden daha önce Anadolu'ya gelen Türkmenlerle yeni gelen Türkmenler arasında sonu gelmez itişmeler, kakışmalar, kışlak ve yaylak çatışmaları başlamıştır. Dolayısıyla bu çatışmalar, her iki taraf için de son derece yıpratıcı olmuştur. Özellikle yeni gelen

Türkmenler, büyük bir ekonomik zorluk içine düşmüşlerdir. Türkiye Selçuklu yönetimi ise, Türkmenlerle sadece kendi politikalarına yaradığı sürece ilgilenmiştir. Onların problemleri karşısında hep ilgisiz ve kayıtsız kalmıştır.”³³

İsyanın diğer sebeplerinden biri de Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in israf dolu yaşantısıydı. Baba İlyas Sultan Gıyaseddin'in yaşayış tarzını ve onun içkiye düşkünlüğünü kınıyor, onun alemlerin rabbinin yolundan saptığını, Hulafa-i Raşidin'in izinden ayrıldığını söylüyordu.³⁴

Gerçekten de Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev zevk ve sefa düşkünü biriydi.³⁵ Zaten genç yaşta tahta çıkmış olan Sultan devleti yönetmek için gerekli deneyimden yoksun idi. Sultan adeta devlet adamlarının elinde bir oyuncak gibiydi. Türkmenlerin problemleriyle ilgilenmek şöyle dursun devletin önemli işlerinde bile aktif rol oynayamıyordu.

“Bir hareket bir lider ortaya çıkmadan evvel bir itaat etme ve takip etme arsu ve mevcut düzene karşı şiddetli bir hoşnutsuzluk bulunması gereklidir. Şartlar olgunlaşmadığı sürece potansiyel bir lider ne kadar yetenekli olursa olsun peşinden kimseyi gütüremez.”³⁶

Devletin içinde bulunduğu bu otorite zaafiyeti isyana adeta davetiye çıkarmıştır. Baba İlyas hayalindeki düşünceleri gerçekleştirme fırsatı bulduğunu düşünmüş olmalı ki faaliyetlerine başlamıştır. Şimali Baba, Baba İlyas Horasaninin tarih sahnesine çıkışı ve icraatlarını ele almaya çalışacağız.

2.2. Baba İlyas Horasani'nin Tarih Sahnesi Çıkışı

2.2.1. Kefersud ve Amasya Yöresindeki Faaliyetleri

İbn Bibi'ye göre Baba İlyas Horasani Kefersud bölgesindeki faaliyetleriyle ilk olarak tarih sayfalarına geçmiştir. Kaynağa göre Baba İlyas Horasani toplum içinde saygınlığı olan bir kişiydi. Münzevi bir hayatı benimsemiş olan Baba İlyas Horasani çok sade

³³Koca, a.g.m. ,16

³⁴İbn Bibi, a.g.e. , 479

³⁵Kesik, M.(1994). *Cenâbî Mustafa Efendi'nin El-Aylemüz 'z-Zâhir Fî Ahvâli'l- Evâil Ve'l- Evâhir Adlı Eserinin Anadolu Selçukluları ile İlgili Kısımının Tenkidli Metin Neşri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 22.

³⁶Hoffer E.(2011). *Kesin İnançlılar*(çev. Erkil Günür).İstanbul:Plato Film Yayınları, 127

yaşamaktaydı. Bir lokma bir hırka felsefesiyle yaşayan Baba İlyas Horasani kısa zamanda insanları etkilemeyi başarmıştır. Sadece topluluğun bir kesimine değil her türlü sosyal tabakaya hitap edebilmiştir. Bölgedeki zengin, fakir, Kürt, Türk herkes tarafından sözü dinlenir biri olmuştur.³⁷

Tabii ki bu faaliyetler her ne kadar insani gözükmese de Baba İlyas bu faaliyetleri amacı için olmazsa olmaz davranışlar olarak görüyordu. Çünkü insanların güvenini kazanmadan onları ortak bir hedefe örgütlemek kolay değildir.

Bir gün kimseye görünmeden Kefersud'tan ayrılan Baba İlyas Horasani bir anda Amasya'ya bağlı köylerin birinde ortaya çıktı.

O köye varışının ilk günlerinde köy halkının koyunlarının çobanlığını yaptı. Kendisini son derece dindar ve güvenilir biri olarak gösterdi. Hiçbir kimseden az çok bir şey kabul etmiyor, her gün bulduğu yiyecek ile yetiniyordu. Güderken hayvanlara ve koyunlara sevgi ve şefkat gösteriyordu. Zühd ve takvada işi o dereceye vardırdı ki kadın erkek bütün köy halkı ona inandı. Üzüntü ve sıkıntıya düşen bir kimse veya aralarına soğukluk ve düşmanlık düşen karı koca ona başvurursa o, onlara muska yazar; o zaman hemen sıkıntı huzura, soğukluk yakınlaşmaya ve düşmanlık da dostluğa dönerdi.³⁸

Baba İlyas Horasani iktidarı yolunda yapılması gerekenleri neredeyse eksiksiz yapıyordu. Çünkü dünyaya hâkim olanlar, dinlerin ve devletlerin kurucuları, meşhur devlet adamları ve bunların yanında daha mütevâzi insan topluluklarının liderleri, kitlelerin ruhları hakkında içgüdüsel fakat çok zaman gayet kesin bir bilgiye sahip psikologlardır. Bunlar kitlelerin ruhunu iyi tanıdıklarından onlara kolaylıkla hâkim olmuşlardır.³⁹

Aldatmada yeterli seviyeye geldiğini bol miktarda mal sahibi olduğunu görünce köyün yakınındaki bir tepeye zaviye yaptırdı. Orada ibadetle ile meşgul oldu. Kendisiyle düşüp kalkan, kahvaltıyı ve akşam yemeğini birlikte yiyen sapık birkaç mebsubundan başkasıyla görüşmedi. Kendisini yemekten içmekten el çekmiş, açlığa susuzluğa dayanan biri olarak gösterdi. Müridleri ise sırasıyla işaret aldıkları Türk topluluklarına koşuyor,

³⁷İbn Bibi, a.g.e. s.478

³⁸İbn Bibi, a.g.e. ,478

³⁹Le Bon, G.(2014). *Kitleler Psikolojisi*. Ankara:Tutku Yayınevi, 17

onları yoldan çıkarmakla meşgul oluyorlar, halkı ona bağlılık ağına ve tuzağına çekiyorlardı.

Bu arada Baba İlyas Horasani hareketine dinsel bir boyut kazandırmayı da amaçlamıştı. İtalyan seyyah Simon de Saint Quentin, 1246 yılında yani isyandan kısa bir zaman sonra Anadolu’da yapmış olduğu seyahati sırasında Selçuklu ordusundaki ücretli Frank askerlerinin ağzından derlediği bu sahte hikâyeyi bize tam olarak şu şekilde aktarmıştır: Bir gün kırsalda güzel bir ata binmiş giderken yayan bir köylü ona karşı telaşla koşup bağırarak oğlunu bir kurdun kaptığını ve ormana götürdüğünü söyledi: “ Ey İmran, bir zavallıyım ben, beni dinle.” dedi, “Sana zenginlik vereceğim ve eğer istersen sultanlık da.” Baba İlyas onun niyetini duyup yeminli vaadini kabul ettikten sonra kurdun peşine düştü, çocuğu kurtardı ve babasına geri getirdi. Köylü böylece hayatta kalan çocuğunu alarak Baba İlyas’a “ Verdiğim iki sözden birine tercih et .” dedi; o da şöyle cevap verdi: “ Sen kimsin ki böyle hiç düşünmeden bana bazı sözler veriyorsun.” “Ben” dedi, “Tanrının elçisiyim sana ne dersem olacaktır.” O zaman Baba İlyas “Ben” dedi, “Yeterince zenginim ama beni sultan yap.” Köylü de dedi ki: “Hemen yakınlarına git çünkü hısımların fazla, hepsini bir araya topla, Tanrı’nın habercisinin sana gelecek Tanrı’nın senin sultan olması istediğini anlat.”⁴⁰

Bu hikâyenin sahte olduğu su getirmez bir gerçektir. Çünkü birçok çelişkiyi içinde barındırmaktadır. Eğer bu kişi sıradan zavallı bir kişi ise nasıl oluyor da Baba İlyas’a sultan olma sözü verebiliyor. Eğer gücü olsa kendi çocuğunu kurtarmaz mıydı? Bir an için bu kişinin Tanrı’nın elçisi olduğunu düşünelim. Niçin Baba İlyas’ı imtihan etmek istesin ki. Eğer bu kişi Tanrı’nın elçisi ise Baba İlyas’ın ne kadar başarılı olup olmayacağını imtihan etmeden de bilebilirdi.

Baba İlyas Horasi’nin uydurduğu bu hikâye tarihte de hükümdarlarının ve iktidar tutkunlarının başvurduğu taktiktir. Bu iktidar muhterisleri ya rüyalarında gördükleri bir olayla ya da uydurdukları bir hikâyeyle meşrutiyyet sağlamak istemişlerdir. Çünkü rüyaların ve uydurulan hikâyelerin ortak özelliği herhangi bir şahidin olmayışdır. Bu rüyaların ve hikâyelerin içeriği, uyduran iktidar namzetlerinin hayal gücüne ve kitleleri inandırabilme

⁴⁰Simon de Saint Quentin(2006).*Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*. Alanya: Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı, 43

yeteneğine kalmıştır. Kabul edelim ki bu iktidar namzetleri çoğu defa uydurdukları bu hikâyelerle mensuplarını inandırabilmişlerdir.

Her insan yüzyıllardan beri bilmeden önce inanmayı tercih etmiştir. Oysa bu fanatik inanç, bütün insani kötülüklerin kaynağıdır. Çünkü inancı hiçbir zaman enine boyuna ölçüp biçemeyiz; inanca doğru atılırız, O'na sığınırız ve O'nun içinde takılıp kalırız; ta ki körü körüne inanmanın iyi bir şey olduğunu öğretmeye kalkma gibi aşırı bir çılgınlığa varıncaya kadar... Din daima böyle olagelmıştır ve din, kuvveti sayesinde batıl inanca doğru kaymaktadır. Körü körüne bir inanca bağlanmış olan bir kimsenin davranışlarına bakınız; çılgınlıklar, tesadüf eseri ortaya çıkan itişip kakışmalar bile onda bir delil etkisi uyandırmaktadır.⁴¹

Kitleler hiçbir zaman gözlem ve kanıtlama ile değil fakat sadece iddialarla inandırılırlar ve bu iddialar gücü onları öne süren kişinin sahip olduğu prestije bağlıdır.⁴²

2.2.2. İsyân Fıtilinin Ateşlenmesi

Baba İlyas Horasani, isyanın hazırlık kısmını tamamlamış ve bir gün o, yakınlarından bir müridini Kefersud birini de Maraş tarafına göndererek "Filan zamanın filan gününde bize inananlar atlarına binip şehirlerin fethine çıksınlar. Bizim ismimizi duyup fesatların kökünü kazımak ve insanların halini düzeltmek uğruna çalışacak kimseler, elde edilecek ganimet ve maldan pay sahibi olacaklar. Karşı çıkanlar ise hiç tereddüt edilmeden öldürülecek, yakılacak, ortadan kaldırılacaktır." dedi.⁴³ Dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de Baba İlyas Horasani'nin verdiği kararın netliğidir. Verdiği kararın sınırları son derece net "Ya bizimlesiniz ya karşımızdasınız." diyerek dost ve düşman tanımlamasını çok açık bir şekilde yapmıştır. Yanında olanları ganimet ve ilahi bir amaca hizmet gibi şeylerle ödüllendirirken karşısında olanları da düşman ilan edip onlarla savaşmayı mübah hale getirmiştir.

⁴¹Alain (1971). *Minerva veya Bilgelik* (çev. Ayda Yörükân). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, 39

⁴²Le Bon, G.(1988).*Ulusların Yücelişinin Psikolojik Yasaları*(çev. Mehmet Demirezer).İstanbul: Ufuk Yayınlar, 112

⁴³İbn Bibi, a.g.e. ,479

Pirlerinden gerekli talimatı alan müritler belirlenen şehirlere gittiler. Karışıklık çıkarmaya ve beldeleri yıkmaya meyilli olan bir topluluğu yalan ve hile ile yoldan çıkardılar. Seslerini, birkaç yıl önceden savaş araç gereçlerini hazırlayıp emir ve işaret bekleyen Türk kabilelerinin obalarına ve hanlarına ulaştırdılar. Bu sesi alanlar, karınca ve çekirge gibi her köşeden harekete geçtiler. Arı kümesi gibi kaynayıp uğuldamaya başladılar. Belirlenen günde isyan ettiler. Duman gibi çevreyi ve etrafları sardılar. Baba İlyas'ın emri gereğince davete uyarak arkalarına düşenlere yaşam hakkı verdiler. Onu tanımayanları, inkâr edip karşı gelenleri, hiç korkup çekinmeden öldürdüler. İlerledikçe o fitnelerin adamlarının ve askerlerinin kalabalığı artmaya başladı.⁴⁴

Türkmenlerin sayısı Cenabi'ye göre yayalar hariç 6 bin atlı idi.⁴⁵ İsyancıların ilk hedefi Malatya oldu. Gözü pek Malatya Subaşı Alişir oğlu Muzaffereddin, bir birlik oluşturarak isyancıların üzerine yürüdü. Şiddetli çalışmadan sonra Alişir oğlu Muzaffereddin mağlup oldu.⁴⁶

Muzaffereddin Malatya'ya dönüp asker toplayıp yeniden bir birlik savaşıysa da başarılı olamadı ve ikinci kez yenilmekten kurtulamadı. Böylece isyancılar iki kez galip gelince iyice galeyana geldiler. Askerlerinden bir öncü birliği, Sivas Nahiyesine saldırmak için yola çıktı. Sivas halkı isyancılara karşı koysa da başarılı olamadılar. İsyancılar Sivas İğdişbaşı olan Hürremşah ile diğer ileri gelenleri öldürdü, isyancıların eline bol miktarda ganimet geçti. Bu onların moralini ve motivasyonunu yükseltti. Bu arada isyancıların istilasını Sultana haber verilince Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev tedbiri olarak Kubadabad Adası'na sığındı.⁴⁷

2.2.3. Baba İlyas Horosani'nin Yakalanması ve Öldürülmesi

Kubadabad Sarayı'na sığınan Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Hacı Armağanşah'ı isyancıların üzerine yolladı. Armağanşah Amasya'ya varınca hemen Baba İlyas Horasani ve yanındaki adamlarıyla birlikte zaviyeden çıkarıp kalenin burcuna astı. Askerleriyle

⁴⁴İbn Bibi, a.g.e. ,479

⁴⁵Kesik, a.g.e. ,22

⁴⁶İbn Bibi, a.g.e. ,479

⁴⁷İbn Bibi, a.g.e. ,480

Amasya çevresinde toplanıp Babayı bekleyen toplulukla savaşa girişti ve Armağanşah burada yaşamını yitirdi.⁴⁸

Armağanşah'ın adamları her ne kadar isyancılara “Adamınızı ve önderinizi çarmıha gerdiler.” dedilerse de onları inandıramadılar ve savaşmaktan alıkoyamadılar. Onlar da “Yeri ve makamı itibari ile o, insanoğullarında hiçbirinin yüce zatında bir değişiklik yapamayacak.” cevabını vererek “Baba Resulullah” (Baba, Allah'ın elçisidir.) diye çığlık atarak erkek kadın hep birlikte ellerinde kılıç ve mızraklarla ileri atıldılar.⁴⁹

2.2.4. Türkmenlerin Malya Ovası'nda Selçuklu birlikleri Tarafından Tamamen İmha Edilmesi

Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Erzurum'da ki birliklere haber göndererek onlara “Eğer en kısa zamanda onların çıkardığı isyanı yatıştırmak için gerekli adımlar atılmazsa padişahlık yetkileri ve saltanat elden gider.” Dedi. Haberi alan askerler büyük bir hızla (Altı gün) içinde Erzurum'dan Sivas'a gittiler. Oranın cephanesinde bulunan silahları alıp askere dağıttılar. Sonra bir gün bir gecede Kayseri'ye vardılar. Bu sırada isyancılar Kırşehir vilayetinin Malya Ovası'na sürüleri ve malları ile gelmişler, orada savaşa hazır beklemekteydiler. Ertesi gün Askerler silah kuşanmış olarak büyük ordunun gelmesini beklerken ansızın isyancılar tepeden gözüktüler. İsyancılar kılıçlarını çekip Selçuklu ordusuna saldırdılar. Selçuklu ordusunun ön safında Frank askerleri duruyordu. İlk saldırıda amaçlarına ulaşamayınca isyancıların maneviyatları bozuldu. Bir anda isyancıların dört bini hayatını yitirdi. Bazı isyancılar çocuklarını kendilerine siper yapıyordu. Selçuklu birlikleri her taraftaki isyancıları öldürmeye devam etti. İki üç yaşlarındaki çocuklardan başka kimse de sağ bırakılmamıştı. Bu sırada zafer hemen sarayında saklanan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'e haber verildi. Sultan gönderdiği habercilerle ordu emirlerine iltifatlarla bulundu, onlara iltifatlar ve hediyeler gönderdi.⁵⁰

Her ne kadar Selçuklu ordusu galip gelse de ordu çok yıpranmış, ülke Moğol istilasına hazır hâle gelmiştir.

⁴⁸İbn Bibi, a.g.e. ,480

⁴⁹İbn Bibi, a.g.e. ,480

⁵⁰İbn Bibi , a.g.e. ,481

III.BÖLÜM

KÖSEDAĞ SAVAVAŞI VE ANADOLU’NUN İŞGALİ

3.1. Erzurum’un Moğollar Tarafından İşgali

Moğollar başlangıçta Anadolu Selçuklularıyla savaşmaktan çekinmişler bir süre beklemişlerdir. Ancak Babailer İsyanı ile Selçuklu ordusu çok yıpranmıştır. Durumu yakından takip eden Moğollar Anadolu Selçuklu Devleti’nin eski gücünde olmadığını düşünmüşler ve saldırı hazırlıklarına başlamışlardır.

İbn Bibi’ye göre saldırının diğer önemli nedeni de Cormagon Noyan’ın sağlığının felçle bozulmasından sonra yerine Baycu Noyan’ın geçmesidir. Çünkü Baycu Noyan işleri ilerletmek durumu düzeltmek kışkançları alt etmek ve düşmanları yenip güçlü devlete yeri bir çehre kazandırmak, elde edeceği başarıyla Kaan ile çocuklarının yanında daimi itibar ve ilgi kazanmak istedi. Bu hedefini gerçekleştirmek için 30 bin askerden oluşan birliği ile Erzurum’a yöneldi.⁵¹

Erzurum, doğudan Anadolu’ya giriş ve transit ticaret yolları üzerinde kurulmuş, müstahkem ve iyi donatılmış edilmiş bir şehir olup, kalesi son derece kuvvetli idi. Şehrin yüksek ve kalın surları, bu zamana kadar hemen hemen hiç yenilgi görmemiş Baycu Noyan’ın ve ordusunun gururuna âdeta meydan okur gibiydi. Bu surlar normal şartlar altında, yani bir ihanet olmadığı takdirde, uzun süre Moğol ordusunun saldırılarına dayanabilecek konumdaydı. Fakat müstahkem yerler için daima iki büyük tehlike vardı: Bunlardan biri içeriden ihanete uğramak, diğeri ise yiyecek ve su sıkıntısı içine düşmektir. Burada özellikle vurgu yapalım ki, kuşatılmış müstahkem yerler için şehrin içinden gelebilecek bir ihanet, dışarıdaki ordudan daima daha tehlikelidir. Müstahkem yerleri savunan komutanların bu durumu daima göz önünde bulundurmaları ve buna göre önlem almaları gerekmektedir.⁵²

Moğollar Erzurum’a vardıkları zaman surun etrafına kurdukları mancınıklarla hiç durmadan şehri taşlarla vurdular. İçeriden ve dışarıdan çok sayıda insanın hayatını

⁵¹ İbn Bibi, a.g.e. ,490

⁵² Koca, S.(2015). Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını değiştiren ve Anadolu’nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ bozgunu, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,37(2015), 35-84

kaybettiği çatışma sırasında şehrin subaşı Sinaneddin Yakut ile Hristiyan ve Frank askerlerinin komutanı İstankus, kalabalık birlikler ile arasına şehirden çıkıp düşmana hücum ettiler ve büyük kahramanlıklar gösterdiler. Bu şekilde iki taraf arasında çatışma bir süre devam etti. İbn Bibi'ye göre şehrin Şahnesi olan Şerefeddin Duvini'nin Emir Sinaneddin'e duyduğu kin ve kıskançlık yüzünden ihnete teşebbüs etti. Şerefeddin Duvini Baycu Noyan'a mektup ve haberci göndererek "Eğer benim ve adamlarının canımıza ve malımıza dokunulmayacağına dair Baycu Noyan güvence verir ve bu konuda bir yazı gönderirse, geceleyin koruması bana bırakılmış olan burçdan askerleri yukarı çekerim. Onlar yukarı çıkınca aşağıya inip kale kapılarının kilitlerini tokmakla kırarlar, dışarıdaki ordu şehre girer ve istedikleri gibi düşmanlarını ezer." dedi. Baycu Noyan, Duvini'nin istediği gibi bir mektup yazarak ona kadınlarının, çocuklarının, hizmetçilerinin ve askerlerinin hayatları konusunda güvence verdi ve onu adamlarına bildirdi. Haberci şehre geldi. Duvini mektubu okuyunca rahatladı ve güven kazandı. Fırsat kollayıp Baycu ile kararlaştırdığı bir gece tam teçhizatlı iki yüzaskeri kalenin burcuna çekti. Bahadırlar hemen aşağıya inip şehrin kapısını balyozla kırdılar. Dışarıda pusuda bekleyen Moğol askerleri ortaya çıkıp şehre girdiler.⁵³

Moğollar şehre girdiklerinde işi benzeri görülmemiş katliam gerçekleştirdiler. Şehri yakıp yağma ve talan ettiler. Yağma ve talan bitince kadınları ve erkekleri esir aldılar. Herkesi şehrin dışına çıkararak birbirinden ayırdılar ve insanları ayırmaya başladılar. Sanata ve savaşa yatkın olanları canlı bıraktılar. Geri kalanı kılıçtan geçirdiler.⁵⁴

Bu arada tutsak alınanlar arasında kale komutanı Sinaneddin Yakut ve oğlu da bulunuyordu. Sinaneddin Yakut'a eziyet yapılarak mallarıyla birlikte Baycu Noyan'ın huzuruna getirdiler. Orada bir sandalyede oturan Baycu Noyan, Sinaneddin ve oğlunu yanına getirterek "Senin bu kadar malın varsa niye askere harcamadın ? Niye onları benim gibi bir düşmanı yenmek için kullanmadın ? Ak akçeyi kara gün için içindir." sözüne Sinaneddin, "Bir gün senin olacak olan mallar, benim elimde nasıl kalır ?" cevabını verince önce oğlunu sonrada Sinaneddin'i adamlarına emir vererek orada hayatına son verdi.⁵⁵

⁵³ İbn Bibi, a.g.e. ,491

⁵⁴ İbn Bibi, a.g.e. ,492

⁵⁵ İbn Bibi, a.g.e. ,493

Bu savaş sırasında Moğol komutanlarını ve askerlerini önemli ölçüde hazine, çok sayıda mal, hayvan ve esir düştü. Onlar birkaç gün sonra Mugana doğru yola çıktılar. Bu arada sultanın askerleri Erzincan'a varınca Moğol askerlerinin Erzurum'u aldığı herkesi öldürdüğü haberini iletmek için sultana bir haberci gönderdiler. Haberi alınca sultanın adeta aklı gitti fermanlar çıkararak emirlerine hep birlikte toplu olarak ülkeye ve saltanata belat olan bu belayı atlatmak ve görüş alış verişinde bulunmak için saraya çağırdı.⁵⁶

3.2. Savaş Hazırlığı ve Savaşın Vuku Bulması

Türkiye Selçuklu Devleti ve Moğol Devleti arasında ilk ilişki I. Alâeddin Keykubad'ın son zamanlarında kurulmuştu. Dış siyasette büyük bir metanet ve ılımlı hareket etmiş olan Sultan Keykubad bütün saltanatı boyunca ülkesini her tarafta barış, dostluk ve ittifak anlaşmalarıyla emniyet altına almaya çalışmıştı. Fakat Alâeddin Keykubad bu anlaşmanın uygulanmasını görece kadar yaşayamamış, art niyetli bir menfurcinayete kurban gitmiştir. Yerine geçen II. Gıyâseddin Keyhüsrev babasının aldığı bu güvenlik önlemlerini teker teker terk etmeye başlamıştır.

Alâeddin Keykubad döneminde güçlü devlet görünümü veren Türkiye Selçuklular II. Gıyâseddin döneminde bu görünümünden uzaklaşmışlardır. Sadece emniyet önlemleri terk edilmemiş, aynı zamanda ülkenin dahilinde gelişen olaylar otorite zafiyeti oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak Moğollar kendilerinde saldırma cesareti görmüşler ve Erzurum'u işgal etmişlerdir. Bunun yanında Baycu Noyan'ın göreve gelmesi ve kendini ispatlama isteği etkili olmuştur.

Baycu Noyan, Azerbaycan'da bulunan Moğol ordusunun başına geçer geçmez iki devlet arasındaki anlaşmaya uymayarak, Erzurum'a yaptığı saldırı ile Türkiye Selçuklu Devleti'ne ağır bir darbe vurmuştur. Baycu Noyan, hiç şüphesiz bununla kalmayacak, Anadolu'yu istila ve işgal etmek için yeni yeni teşebbüslerde bulunacaktı. II. Gıyâseddin Keyhüsrev, uzun bir süre Anadolu'nun güvenlik meselesinde büyük bir gaflet gösterdikten sonra iş işten geçmiş olarak aklı başına geldi. Yeni bir Moğol saldırısını görüşmek ve bu

⁵⁶ İbn Bibi, a.g.e. ,493

hususta kararlar ve önlemler alıp uygulamak üzere Selçuklu ordusunun bütün komutanlarını devletin ikinci merkezi olan Kayseri’de toplantıya davet etti.⁵⁷

Sultanın emri üzerine bütün subaşılar, birliklerini oluşturan tımarlı sipahileri kışı geçirmek üzere terhis ettiler ve toplantıya dahil olmak için Kayseri’deki Kuykubâdiye sarayına geldiler. Bu toplantı II. Gıyâseddîn Keyhüsrev’in Moğollara karşı topladığı ilk meclistir. Sultan, Moğol istilasını konusunda alınması gereken tedbirleri komutanlarından söylemelerini istedi. Uzun süren müzakerelerin ardından oy birliği ile savaşa karar verildi. Ardından savaş hazırlıklarına başlandı. Komşu bağımsız hükümdarlara ayrı ayrı elçiler gönderildi, Moğol tehlikesi karşısında ortak hareket edilmesi teklif edildi. Türkiye Selçuklu vassalı devletlere elçiler gönderilip daha fazla yardımcı kuvvet göndermeleri istendi. Selçuklu ordusunu oluşturan ıkta ve saray gulâmlarını kuvvet olarak desteklemek için Türkmen, Kıpçak ve Harezm Türkleri gibi Türk toplulukları başta olmak üzere ücretli askerler toplandı.⁵⁸

Moğol tehlikesine karşı Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev’in müşterek mücadele hususunda ittifak kurmak istediği komşu hükümdarlar arasında İznik Rum İmparatoru, Eyyûbî melikleri, Artuklu ve Harezm Beyleri ön sırada yer alıyordu. Bunlardan Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye’de bulunan hükümdarlara elçi olarak bu sırada saltanat naibi Şemseddîn İsfahanî tayin edildi. Yardım ve desteği kuvvetlendirmek için hükümdarlara para ve toprak bağışıyla teşvikte bulunuldu. Mesela Silvan Hükümdarı Melik Gazi’ye 10 bin dinar, 100 bin dirhem ve Ahlat şehri, Mardin Hükümdarı Melik Said’e Resulayn şehri verildi. Bu hükümdarlara yapılan hibelerle birlikte Moğol tehdidi ve tehlikesi etkili şekilde anlatıldı ise de, bunların hiçbirinden yardım ve destek kuvveti gelmedi.⁵⁹

II. Gıyâseddîn Keyhüsrev vassal hükümdarlardan Çukurova Ermeni Krallığı’na, Trabzon Rum İmparatorluğu’na ve Halep Eyyûbî Meliğine ayrı ayrı elçiler gönderdi. Bunlardan Halep Eyyûbî Meliki, para ve mülk ile tatmin edilmesi halinde yardıma koşabilecek hükümdarların başında geliyordu. Bilhassa Ermeni Kralı’na Konya Ereğlisi ıkta edildiği gibi kendisine bol miktarda para da gönderildi. Bu para ile ondan sorumlu

⁵⁷ Koca, a.g.m. ,51

⁵⁸ Koca, a.g.m.51,52 ; İbn Bibi, a.g.e. ,494

⁵⁹ İbn bibi, a.g.e. ,494; Koca, a.g.m. ,52

olduğu askeri kuvvet dışında Franklardan ücretli asker toplayıp göndermesini istedi. Fakat II. Gıyâseddîn Keyhüsrev Türkiye Selçuklu Devleti'nin vassalı olan hükümdarlardan beklediği desteği ve yardımı göremedi. Hem Ermeni Kralı hem de Trabzon Rum İmparatoru Moğollardan korkmuş veya çekinmiş olmalı ki, sorumlu oldukları ve söz verikleri destek ve yardımcı kuvveti göndermediler. Sadece Halep Eyyûbî Melîği Nasîheddin Farisî komutasından 2 bin kişilik bir yardımcı kuvvet gönderdi.⁶⁰

Anadolu Selçuklu Devleti'nde 1243 yılının kış ayları komşu ve vassal hükümdarlara elçiler göndermek, Moğol tehdidini ve tehlikesini onlara bildirmek, onlarla ittifak kurmak, onlardan yardım ve destek istemek sefer ve savaş hazırlığı yapmak gibi yoğun diplomatik ve askeri faaliyetler ile geçirildi. Bu arada gulâmlardan ve ıktalı askerlerden oluşan asıl Selçuklu ordusuna yardımcı ve destek kuvvet olarak Anadolu ve çevresindeki kavimlerden (Sürmari, Genceî, Gürcü, Uçlu, Frank, Kaymer ve Kıpçak) çok miktarda ücretli asker bir araya getirildi.⁶¹

3.3. Köseadağ Bozgunu

Erzurum'un düşmesi Moğollar için ümit verici bir yoklama oldu. Kışın başlaması ve Moğolların Mugan kışlağına çekilmeleri Selçuklulara bir hazırlanma olanağı verdi. Devlet adamları , sultanın huzurunda toplanarak Moğol tehlikesini etraflıca tetkik ve müzakere edildi. Bu görüşmeler sonucunda Selçukluların vassalı olan komşu Müslüman ve Hristiyan hükümdarlara elçiler gönderip yardım istenmesi, Moğol tehlikesinin ortak olduğu ve Selçukluların mağlup olduğu takdirde sıranın kendilerine geleceği üzerinde görüşüldü; yardım karşılığında da kendilerini büyük fedakârlıklar yapılması konusunda karara varıldı.⁶²

Takvim 1243 senesinin ilkbahar aylarını gösteriyordu. Selçuklu askerleri kendilerine verilen emir üzerine Kayseri yakınlarındaki Meşhed Ovasında bir araya geldier. Sefere çıkmak için hemen hemen bütün hazırlıklar tamamlanmıştı fakat vassal hükümdarlardan emredilmiş olan yardımcı kuvvetler ile Suriye Türkmenleri arasından ücretli asker toplamakla vazifelendirilmiş olan saltanat naibi Şemseddin İsfahanî den henüz bir haber

⁶⁰ İbn Bibi, a.g.e. ,495

⁶¹ İbn Bibi, a.g.e. ,498

⁶² Turan, a.g.e. ,431

gelmemiştir. Sultanın emri üzerine çavuşlar, askeri musikiyle beraber orduyu harekete geçirdiler. Selçuklu ordusu takriben 70 veya 80 bin kadardı. Bu ordu Türkiye Selçuklu hükümdarlarının bu zamana kadar oluşturmuş oldukları oldukları sayı bakımından en büyük askeri birlik idi.⁶³

Diğer taraftan Baycu Noyan'da benzer şekilde II. Gıyâseddin Keyhüsrev gibi kış aylarını yeni bir sefer için hazırlıklar ile geçirmişti. Bu sırada, konakladığı Mugan otlağında, bütün kış boyunca atlarını besleyip dinlendirmişti. Yağmur ve soğuklar kesilip ilkbahar gelince de ordusunu harekete geçirmişti. 40 bin kişilik tamamen atlı birliklerden oluşan Moğol ordusuyla beraber vassal Gürcü ve Ermeni prenslerinin komutasında yardımcı kuvvetlerde yer almış bulunuyordu.⁶⁴

Selçuklu ordusu Sivas'ta beklediği anda Baycu Noyan'ın ordusunun hareket ettiği haberi ulaştı. Deneyimli devlet adamları ordunun silah ve erzakla dolu olan Sivas'ta beklemesini, orada tertibat alıp yorgun düşen düşmana karşı savaşa çıkılmasını düşünüyorlardı. Bu nedenle birkaç emirin komutasında bir miktar askerin geçitler ve derbendlerin korunması ile görevlendirildi. Sivas'ta düşmanı beklemek Selçuklu ordusu için mantıklı bir kadardı. Fakat Nizamedin Suhrâp ve Visâk-başı (Sultanın muhafız kumandanı) gibi deneyimli olmayan ve savaş görmemiş beyler Moğolların daha ileri bir noktada karşılanması gerektiği yönündeki görüşleri sultanı etkiledi. II. Gıyâseddin Keyhüsrev, Sivas'ta Selçuklu ordusuna hareket emrini verdi. Bu sırada Moğollar Erzincan'ı geçmiş ve hızlıca Sivas'a doğru gitmekteydiler. Selçuklu ordusu Sivas-Erzincan yolunu takip ederek Zara ve Suşehri arasındaki Köseadağ bölgesine geldi. Moğollar da bu bölgeye yakın olan Akşehir taraflarında ovada konakladılar. Selçuklular burada Türkiye'nin kaderi üzerinde belirleyici olan iki muharebeden birini daha yapıyorlardı. Moğollar karşısında kahramanlıklar gösteren Celâleddin Mengüberti Türkistan ordusu ile Türkiye'yi istilaya girişmiş; Alâeddin Keykubad 1230'da bu saldırıyı durdurmuş ve zafer kazanmıştı. Şimdi Baycu Noyan kumandasında Moğol ordusu ile Selçuklu ordusu arasında bir meydan muharebesi yaşanıyor; fakat, birincisinin tersine bu karşılaşmada Türkiye'nin kaderine etki edecek bir yıkım başlıyordu. Çünkü birincisinde Selçukluların başında ne

⁶³ Koca, a.g.m. ,54

⁶⁴İbn Bibi, a.g.e. ,497

kadar kudretli bir hükümdar vardı ise ikincisinde de o derece liyakatsiz ve yeteneksiz bir hükümdar bulunuyordu.⁶⁵

Sivas'ta yardımcı ve destek kuvvetlerini beklemekle çok zaman harcamış olan Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev bundan sonraki hareket yönünü belirlemek üzere savaş meclisini tekrar topladı. Bu mecliste yaşlı ve deneyimli komutanların realist fikirleriyle, genç ve deneyimsiz komutanların hamasi fikirleri çarpıştı. Yaşlı ve deneyimli komutanlara göre Sivas'ta, dış yardım ve destek beklemekle boşuna zaman tükeymektir. Bu durum Türkiye Selçuklu ordusunun zararına olmuştur. Zira Türkiye Selçuklu ordusu boşuna geçirdiği zaman yüzünden Moğol ordusunu Anadolu sınırları dışarısında karşılama olanağını ve üstünlüğünü tamamen yitirmiştir. Bu olanak ve avantaj ise şimdi Moğol ordusunun eline geçmiştir. Hal böyle olunca saldırı değil savunma savaşı yapmak daha gerçekçi olacaktır. Onlar, bu konuda “ Sivas her türlü araç ve gereçle taçhiz edilmiş şehirdir. Yardım kuvvetlerini beklemek bahanesiyle burada kalıp şehri tahkim etmemiz gerekir. Bu şekilde savunmaya geçmek dışardan gelecek 50 bin askerden daha tesirli olur.” dediler. Ama deneyimli komutanların bu gerçekçi düşünceleri hamasi duygular içinde olan genç ve deneyimsiz komutanlara korkaklık gibi geldi. Buna karşılık onlar “ Ordumuzun gücü, hazinemizin bolluğu Sivas'ta sığınıp kalmamıza gerektirmez.” şeklinde bir gerekçe söyleyerek yaşlı ve deneyimli komutanların fikirlerini tamamen reddettiler. Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev ise, ordunun sevk ve yönetimiyle savaş ve taktik gibi konularda tamamen bilgisiz ve yetersizdi. Başka bir deyişle o, şimdiye kadar hiçbir savaşa katılmamış ve hiçbir ordu başkumandanı olmamıştır. Bu sebeple Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev ne bir görüş söyleyebildi ne de görüşlerin herhangi birini tercih edebildi. Komutanların atışması karşısında sessiz ve tepkisiz kaldı. Böylece savaş meclisi, bir karara bağlanmadan dağılmış oldu.⁶⁶

Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev, ordu mensuplarını sık sık yaptıkları müsabakalarda genç ve tecrübeli komutanların çevgan, mızrak vurma, halka atma ve at yarışları gibi oyunlarda gösterdikleri cesaret ve çeviklikten etkilenmiş olmalı ki onların düşüncelerini kabul ederek orduya hareket emirini verdi. Selçuklu ordusu birkaç gün sonra Sivas'ın 180 km doğusunda bulunan Köseadağ bölgesine vardı ve burada mola verdi. Ordu, hiçbir taraftan yabancı ordunun karargaha gelemeyeceği bir yere yerleşti. Bu sırada II.

⁶⁵ Turan, a.g.e. ,433-434

⁶⁶ İbn Bibi, a.g.e. ,496 ; Koca, a.g.m. ,56

Gıyâseddîn Keyhüsrev'e gelen habere göre Moğol ordusu Erzincan'ın Akşehir ovasına gelmiş bulunuyordu.⁶⁷

Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev, Moğol ordusunun yakınlaştığını öğrenince tekrar savaş meclisini topladı. Fakat genç ve deneyimsiz komutanlar arasında hayal ve hamasi duyguların olduğu atmosfer hala devam ediyordu. Bu komutanlar zaferin kesin olarak kendileri tarafından kazanılacağı konusunda güçlü bir inanca sahiptiler. Buna karşılık vezir Mühezzibeddîn Ali, beylerbeyi Gürcüoğlu Zahiraddin gibi bilgili ve deneyimli devlet adamları ise, ‘Boş hayallerle kendimi tehlikeye atmamız, askeri yok yere zahmete ve probleme yaşamamız doğru değildir. Yerleştiğimiz bu mevzi, düşman saldırısından hiçbir kaygı duyulmayacak bir yerdir. Mevziinin sağlamlığı, menzillerinin geçilmezliği, hayvanlar için otun ve suyun bolluğu böyle durumlarda çok büyük ve bulunmaz bir avantajdır. Her ne kadar olanaksız olsa da Moğolların geçidi geçip gelmeleri durumunda da askerlerimiz onlarla savaşabilir. Böylece iş, devletin istediği şekilde neticelenmiş olur. Ayrıca Ermeni Kralının 3 bin kişilik Ermeni ve Frank atlısı ile iki gün sonra bize ulaşacağını duyduk. Bu bizim için büyük bir destek olur. ‘ şeklinde mantıklı ve isabetli bir değerlendirme yaptılar.

Ancak bu mantıklı ve isabetli değerlendirmenin genç ve tecrübesiz komutanlar arasında hiçbir müspet etkisi olmadı. Aksine yaşlı ve deneyimli komutanla, büyüklük kaprisine tutulmuş olan genç ve deneyimsiz komutanlar tarafından korkaklıkla suçlandı. Komutanlar arasındaki kişisel çekişmeler devlet menfaatlerinin önüne geçmiş bulunuyordu. Hemen hemen her komutan, bağımsız bir hükümdar gibi davranmaktaydı. Bu durum karşısında Sultan Gıyasedin Keyhüsrev, ne yapacağını şaşırılmış tereddüt ve korku içinde ,bir o tarafa bir bu tarafa meylediyordu.⁶⁸

Sultan Gıyasedin Keyhüsrev, henüz deneyimsiz bir hükümdar olduğu için çabuk etki altında kalmaktaydı. Nitekim Sultan Keyhüsrev'in çevresini sarmış olan genç ve deneyimsiz komutanlar, daha önce yaptıkları gibi gerçekdışı ve abartılı fikirleriyle onu etkilediler. Bunlardan özellikle Nizameddin Suhrab, düşmanın üzerine yalnız gitmeyi, garanti gördüğü zaferin bütün onurunu ve ganimeti tek başına kazanmayı arzu etmekteydi. Ancak başta Nizamettin Suhrab olmak üzere geç komutanlar, Moğolların

⁶⁷ İbn Bibi, a.g.e. ,496-497

⁶⁸ Koca, a.g.m. ,58

savaş anlayışından ve taktiklerinden tamamen habersiz idiler. Onlara göre,savaş için uygun bir zaman zaman ve zemin seçmek bile gereksizdi.Moğol ordusunun hızla üzerine gidilmeli ve ordu ile nerede karşılaşılırsa orada savaşılmalıydı. Buna karşılık başta vezir ve beylerbeyi olmak üzere deneyimli devlet adamları ve komutanlar, Köseadağ yaylasından dışarı çıkmadan Moğol ordusunu burada karşılama görüşünü ileri sürdüler. Onlara göre, Köseadağ yaylasının dışına çıkılırsa göçebe taktiğini çok iyi bilen ve uygulayan Moğol ordusunun sürpriz baskınına ve pususuna düşme tehikesi vardı. Dolayısıyla deneyimli komutanlar, Selçuklu ordusunu, haklı olarak sonunun nasıl biteceği belli olmayan bir maceraya atmak istemiyorlardı.Onların bu hususta yapmış oldukları uyarılar da son derece isabetli ve doğru idi.⁶⁹

Ertesi gün sorumluluk duygusuna sahip deneyimli komutanlar, Moğol ordusunu karşılamak için Köseadağ yaylasının uygun olduğu hususunda bir kere daha Sultan Keyhüsrev'i uyardılar ve harekete geçmeden birkaç gün beklemeyi tavsiye ettiklerini söylediler. Sultan Keyhüsrev, yaşlı ve deneyimli komutanların son derece isabetli ve tutarlı olan teklifini tekrar redetti ise de bu işin altından nasıl kalkacağını bilmiyordu. Sultan Keyhüsrev sonunda bir takım kendini beğenmiş genç ve deneyimsiz komutanların geçekdişi planına teslim oldu. Böylece en büyük hata savaş için mekan ve zaman seçiminde yapılmış oldu.⁷⁰

Gürcüoğlu , Pervane, Nasuheddin Farsi ve diğer asker sahipleri ve komutanlar büyük bi cesaretle canlarını hiçe sayarak, 3 bin Frank ve Selçuklu askeriyle sarp geçitlerden aşağıya doğru indiler. Onların hızla aşağıya indiklerini gören Baycu Noyan , askerlerine dönerek “Bunlar kaçıktan başka iş yapmazlar. Bugün kılıcımın altında kelle görüyorum”.dedi.⁷¹

Baycu Noyan Selçuklu ordusunun dar geçitten aşağıya kadar inmesini bekledi. Çünkü aşağıya inen Selçuklu ordusu yorulmuştu .Baycu Noyan yorulan Selçuklu ordusunun kaçmaya mecali olmayacağını düşündü.⁷²

⁶⁹ Koca, a.g.m. ,59

⁷⁰ Koca, a.g.m. ,60

⁷¹ İbn Bibi, a.g.e. ,499

⁷² İbn Bibi, a.g.e. ,499

Selçuklu öncü birliklerinin hepsi aşağıya inince, oluşturduğu kalabalığın giriş çıkış, iniş tırmanış yolları kapandı. Moğol ordusu bulunduğu yerden onların üzerine saldırdı. Başlangıçta Selçuklu ordusu gayet iyi savaştı. Bir ara Moğol ordusu geri çekildi. Selçuklu askeri Moğolların korkudan kaçtığını düşündüler. Hemen sultana haber gönderip düşmanın hezimete uğradığını söylediler. Sultan mutlu oldu. Müjdeler verip eğlence meclisi düzenledi.⁷³

Diğer taraftan Baycu Noyan, Selçuklu askerlerinin kımıldayacak halinin kalmadığını görünce askerlerine geri dönüp ok yağdırmalarını buyurdu. Kısa süre içinde Suriyeli, Rum, Frank, Gürcü ve Uc askerlerinden meydana gelen oradaki bütün askerleri şehit ettiler.⁷⁴

Aslında burada Baycu Noyan ünlü göçebe taktikini uyguladı. Bu taktiğe göre, Moğol ordusu, ilk çarpışmadan sonra Selçuklu öncü birliğini arkasından gelmeye teşvik ve tahrik etmek için korkmuş ve yenilmiş gibi yaparak kaçmaya başladı. Selçuklu ordusunun komutanları, bunun bir savaş hilesi ve taktik olduğunu düşünemediler. Zafer kazanmış gibi birden ileri atıldılar. Lakin gerçek, Selçuklu komutanlarının gördükleri ve düşündükleri gibi değildi. Moğol ordusu sahte bir kaçışla Selçuklu öncü birliklerini hem yormuş hem de pusuların kurulduğu yere çekmiş bulunuyordu. Bundan sonra bir taraftan Moğol ordusunun pusulardaki kuvvetleri harekete geçerken, diğer taraftan sahte kaçış içinde olan kuvvetlerde de ani bir geri dönüşle karşı saldırıya geçip Selçuklu ordusunu ok yağmuruna tuttu. Sonucu Baycu Noyan'ın uyguladığı göçebe taktiği belirledi.⁷⁵

Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biride Selçuklu ordusunun göçebe taktikini unutmuş olmasıdır. Kaldı ki göçebe taktiği sayesinde Selçuklu ordusu daha önce defalarca kez Haçlılar'ı ve Bizans Devletini mağlup edebilmiştir.

Nasuheddin Farsi uzun süre savaşıp vuruştuktan sonra canını kurtarıp Sultan'ın huzuruna geldi. "Böyle bir görüş ve önlemle ,böyle uğursuz çalışma arkadaşlarıyla nasıl cihangirlikten dem vurur, düşmanın karşısına çıkarsın? Ülkeyi, millet ve devleti yok edip,

⁷³ İbn Bibi, a.g.e. ,499

⁷⁴ İbn Bibi, a.g.e. ,499

⁷⁵ Koca, a.g.m. ,62

Müslümanları ve bütün insanları acılara boğdun’’ diyerek adamlarıyla beraber Halep’in yolunu tuttu.⁷⁶

Sultan yenilgi haberinin geldiğini, emirlerin ve askerlerin öldükleri haberini duyunca mendilini yüzüne koyarak hıçkıra hıçkıra ağladı. Akşam namazı vaktine kadar atının üzerinde kaldı. Sonra saray haremmini ve değerli hazinelerinin çoğunu Tokat’a yolladı.⁷⁷

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, gittikçe daha da zavallılaşan bir çaresizlik içine düşmüş bulunuyordu. Çünkü Sultan’ın yüreğini sarmış olan korku, onun mantıklı düşünmesini ve doğru hareket etmesini engellemekteydi. Nitekim Nasuheddin farsî’nin kaçıışı, kararsızlık içinde bocalamakta olan Sultan Keyhüsrev için adeta yol gösterici oldu. Böylece Sultan kendisi, ailesi ve ordusu için kararını verdi. Bu karar Selçuklu ordusunu kaderiyle beraber yalnız bırakarak utanç verici bir şekilde kaçırmaktan başka bir şey değildi.⁷⁸

Çaşnigir Çavlı savaştan kaçarak Sultan’ın yanına geldi. Çavlı, savaşın Nîzameddin Suhrab’ın disiplinsizliği ve aceleciliği, Gürcüoğlu Şalue’nin de sarhoşluğu yüzünden kaybedildiğini söyledi. Bunun üzerine Sultan ‘‘Ağabey bu konuda neyi öneriyor ve yapılacak şey nedir?’’ diye sorunca, ‘‘Düşünme sırasında ve tedbir zamanında tecrübelerime dayanarak huzurunda çıkış yollarını arz ederken, benim görüşlerimi dikkate almadın. Bu durumda ben kulunun veya başkalarının elinden ne gelir?’’ dedi.

Karşılıklı konuşup danıştıktan ve tedbirler düşündükten sonra Sultan ‘‘Ben gidiyor, ülkenin yönetimini ve idaresini sana bırakıyorum. Bildiğini ve yapabildiğini hiç çekinmeden herşeyi yap’’ dedi. Ayrıca Çavlı’yı beylerbeyliğine tayin etti.⁷⁹

Bu konuşmalardan sonra Sultan Tokat’a yöneldi. Yolda Emir Aslandoğmuş, Şemseddin Has-Oğuz ve Çaşnigir Seyfeddin Türkeri ihtiyat icabı Sultan’ın kıyafetini değiştirdiler. Uzun bir müddet sonra Sultan’ın haremine ve adamlarına yetiştiler.⁸⁰

⁷⁶ İbn Bibi, a.g.e. ,500

⁷⁷ İbn Bibi, a.g.e. ,500

⁷⁸ İbn bibi, a.g.e. ,500 ;Koca, a.g.m. ,63

⁷⁹ İbn Bibi, a.g.e. ,500-501

⁸⁰ İbn Bibi, a.g.e. ,501

Diğer taraftan Köseadağ'daki ordunu durumu şöyleydi: Selçuklu askerlerinin bir kısmı, gecenin yarısının üçte ikisi geçinceye kadar bir tepenin üzerinde ayakta kaldılar. Moğollar dağın zirvesine geldikleri zaman askerleri her yerde ayakta gördüler. Bağırıp çağırarak ateşler yaktilar. Fakat Selçuklu ordugahına girmeye cesaret edemediler. İlerlemeyi veya geri dönmeyi göze alamadılar. Selçuklu askerlerinin öncüleri ,uzun süre dağlarda bekledikten ve hiçbir yerden yardım gelmediğini gördükten sonra ordugaha yöneldiler. orada bütün eşyanın terk edildiğini ve atların gittiğini görünce onlar da kaçış yolunu tuttular.⁸¹

Sabah olunca Moğol ordusu Selçuklu ordugahına bakıp çadırları kurulu görünce onların pusu kurduklarını sandılar. İhtiyatlı davranıp iki gün durumu araştırdıktan sonra çadırlara girdiler. Orada hayal edemeyecekleri kadar ganimet gördüler. Tüm eşya, silah ve elbiseleri alıp Sivas'ın yolunu tuttular.⁸²

3.4. Sivas'ın İşgali ve Yağmalanması

Selçuklu ordusu ve Sultan Keyhüsrev'in kaçmasından sonra moğol ordusu karşısında savaşılabilecek hiç bir güç kalmamıştı. Özellikle istila yolları üzerinde bulunan Sivas ve Kayseri gibi büyük ve müreffeh şehirler, Moğol işgalinin başlıca hedefi haline gelmiştir. Bu büyük fırsatı kaçırmak istemeyen Baycu Noyan, ordusuyla hızla batıya doğru ilerleyerek, kısa süre içinde Sivas önlerine gelmiştir.⁸³

Zamanın meşhur ve şehrin kadısı Kırşehirli Necmeddin, belde halkını Moğol katliamından korumak ve kurtarmak için derhal harekete geçti. Şehrin itibarlı kişileri ve ileri gelenleri ile yanına çok miktarda yiyecek ve hediye alıp Baycu Noyan'ın karşısına çıktı. Kadı Necmeddin, Moğolların Harzemşahlar ülkesini işgal ettiği sırada Maverâünnehir'de bulunmuş ve burada Cengiz Han'ın hizmetine girip Han'ın takdirini kazanarak kendisine bir yarlıg yani güven belgesi verilmiş idi. Baycu Noyan onu görür görmez tanıdı. Kadı Necmeddin, zamanında almış olduğu bu güven belgesini Baycu Noyan'a göstererek kendisinden Sivas halkının hayatını bağışlamasını talep etti. Baycu Noyan bu güven belgesini öperek başının üzerine koydu. Kadı Necmeddin'in talebini,

⁸¹ İbn Bibi, a.g.e. ,501

⁸² İbn Bibi, a.g.e. ,501

⁸³ Koca, a.g.m. ,72

birkaç gün şehri yağmalamak şartıyla kabul etti. Şehir halkından hiç kimse ölmemiş ve eziyet görmemiştir. Görüldüğü üzere, Kadı Necmeddin, akıllıca siyaseti ile Sivas halkının hayatını kurtarmıştır.⁸⁴

3.5. Kayseri'nin İşgali ve Yağmalanması

Sivas'ı tahrip ve yağma eden Moğollar vakit kaybetmeden Kayseri'ye yöneldiler. Kayseri zengin bir şehir olup Selçuklu Devleti'nin adeta ikinci başkenti durumundaydı. Moğol ordusu şehrin dışında önüne çıkanı yakıp yıktı,eline geçirdiğini boğup öldürdü.Şehri mancınıklarla dövmeye başladılar. Burçlarda büyük yarıklar açılmasına rağmen şehir halkı tarafından hemen tamir edildi. Kayserililerden birkaç yiğit Mescid-i Battal dağlarında ve harabelerinde pusuya yatıp fırsatını buldukça saldırıya geçtier ve Moğollara ağır kayıplar verdirdier.Moğol komutanları dönmeyi ve Kayseri işini ertesi yıla bırakmayı düşündüler. Fakat o sırada şehrin İğdişbaşısı Hacuk oğlu Hüsam,geceleyin gizlice Baycu Noyan'a haberci göndererek can güvencesi istedi. Baycu Noyan ona yazılı teminat gönderdi.Haberci geri dönüp Baycu'nun kendisini desteklediğini öğrenince Hacukoğlu, aynı gece su kanalından dışarı çıktı. Moğol ordugahına giderek şehir halkının durumunu ve onların çektikleri sıkıntıları ayrıntılı olarak anlattı. Bu ihanetten habersiz olan şehir halkı ise, savunma ve direnmeye devam etti. Çok geçmeden durumdan emirler haberdar oldular.Baycu'nun kendisine yakınlık gösterenler ve yardımcı olanlara saldırmayacağı, malına, ailesine dokunmayacağı konusunda teminat mektubu verdiğini duyan şehir subaşı Topal Fahreddin Ayaz, ertesi gün Baycu'ya haber gönderdi. İsteğine olumlu cevap gelince adamları ve mallarıyla birlikte Baycu'nun yanına gitti. Onun gidişiyle şehirde Samsamüddin Kaymaz'dan başka yönetici ve önlem alacak kimse kalmadı. O elinden gelen çabayı gösterdiyse de sonunda şehir düşmekten kurtulamadı.⁸⁵

Moğolar şehri büyük bir katliama tabi tuttular şehrin bayındır yerlerini ve binalarını ateşe verdiler.Şehirden çıkan dumanlar adeta güneşi kararttı. Ayrıca Moğollar insanların bazılarını köle yaparak yanlarında götürdüler.⁸⁶

⁸⁴ İbn Bibi, a.g.e. ,502 ; Koca, a.g.m. ,73

⁸⁵ İbn Bibi, a.g.e. ,502-503

⁸⁶ İbn Bibi, a.g.e. ,504

3.6. Barış Anlaşması ve Moğol Egemenliği

Tarihi kayıtlara göre, Türkiye Selçuklu devlet adamları arasında sadece Amasya kalesine sığınmış olan Vezir Mühezzibeddin Ali Moğol istilasının yaratmış olduğu atmosferden kendisini çabuk kurtarmış, Moğol ordularını ve işgalini durdurabilmek için hemen harekete geçmiştir. Ona göre Moğol ordularını ve işgalini askeri güç ile durdurmanın vakti geçmiş, şartları da ortadan kalkmıştı. Artık bu orduyu ve istilayı durdurabilecek tek yol vardı o da Moğol egemenliği olan barış idi. Bütün inisiyatifi üzerine alan vezir yanına sadece Amasya Kadısı Fahreddin ile değerli hediyeler alıp Baycu Noyan'ın arkasından Azerbaycan'ın yolunu tuttu.⁸⁷

Mühezzibeddin Ali ve Kadı Fahreddin Erzurum yakınlarında Moğol ordusunu yakalasa da Baycu Noyan onları Mugan'a kadar götürdü. Uzun müzakereler sonucunda taraflar anlaşmaya vardı. Anlaşmanın en önemli maddeleri şöyle idi:

- Selçuklu Devleti, Moğol devletinin hazinesine her yıl vergi olarak 360 bin dirhem para ödeyecektir.
- Selçuklu Devleti, Moğol devletinin ihtiyacı için her yıl 10 bin koyun, 1000 sığır, 1000 at, deve ve katır gönderecektir.
- Selçuklu Devleti, Moğol yöneticilerine her yıl ipekli ve altın işlemeli değerli kumaşlar, av köpekleri ve türlü hayvanlar ve hediyeler sunacaktır.⁸⁸

3.7. Köseadağ Savaşı'nın Menfi sonuçları

Köseadağ savaşının sonuçları Türk Tarihi açısından son derece olumsuz olmuştur. Çünkü Anadolu Selçuklu Devleti 2. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemini bir tarafa koyarsak zirve dönemini yaşamaktaydı. Anadolu'da tabi sınırlara ulaşılmış devlet kara devleti olmaktan çıkmış ve çoğu devlet vassal olarak Selçuklu devlet'ne bağlı olmuştur. İşte bu düzen Alaeddin Keykubad döneminden sonra bozulmaya başlamış Köseadağ savaşı ile adeta düzensizlik tescil edilmiştir. Savaşın sona devlet siyasi iktidarsızlık içine girmiş halk ağır vergiler altında ezilmeye başlamıştır. Selçuklu Sultanları tahta geçebilmek için Moğol Hükümdarlarından icazet almak zorunda

⁸⁷ İbn Bibi, a.g.e. ,506-507

⁸⁸ İbn Bibi, a.g.e. ,507 Koca, a.g.m. ,81

kalmışlardır. Anadolu’da siyasi birlik bozulmuş Anadolu beylikler arasında parçalanmıştır. Her ne kadar isyan teşebbüsleri olsada bu teşebbüsler Moğollar tarafından acımasız şekilde bastırılmıştır. Anadolu halkı yıllar boyunca Moğollar tarafından acımasızca sömürülmüştür.

3.8. Köseadağ Savaşı’nın Müspet Sonuçları

Köseadağ Savaşı’nın belkide sayılabilecek tek olumlu sonucu olmuştur. Bilindiği üzere Selçuklu merkezi otoritesi zayıfladıktan sonra Anadolu’da irili ufaklı birçok beylik ortaya çıkmıştır. Merkezi otorite çökünce yerel kültürler ortaya çıkmıştır. O dönem Anadolu’da hakim unsur Türk kültürü olduğu için beraberinde Türk kültürü de gelişmeye başlamıştır. Bu beylikler bir yandan imar faaliyetlerine devam ederken diğer yandan Türk kültürü yerleşme ve gelişme şansı bulmuştur. Bu duruma belki de en güzel örnek Karamanoğlu Mehmed Bey’in dil fermanıdır. Karamanoğlu Mehmed Bey, 13 Mayıs 1277 tarihinde Konya’da ünlü dil fermanını yayınlayarak, Türkçenin yeniden devlet dili olmasını sağlamıştır. Mehmet Bey fermanında “Bundan sonra, divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden gayri dil kullanılmaya... uymayanların boynu vurula....” diyerek Türkçe ve Türklük adına güzel bir faaliyette bulunmuştur. Diğer önemli bir örnek ise İbn Battuta seyahatnamesidir. Bu seyahat beylikler döneminde olmuş Battuta birçok beyliği gezmiştir. Bu gezintide göze çarpan en önemli nokta ise Beyliklerin Eski Türk geleneklerine ne kadar sıkı bağlı olduklarıdır. Diğer taraftan sonradan cihanşümul bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu’nun bu dönemden çıktığıda göz önünde bulundurulmalıdır. Şunu üzülererek belirtmeliyizki tıpkı Selçuklular dönemi gibi Osmanlı döneminde Türk dili ve kültürü açısından bir geriye gidiş olmuştur. Sınırlar genişledikçe çelişkili bir şekilde Türk kültürü önemsenmemeye başlamıştır. Osmanlı Devlet’nin dağılıp üç kıtadan kendi yatağına çekilmesiyle Karamanoğlu Mehmed Bey’in yarım kalan misyonunu yeni devletin kurucusu Gazi Mustafa Kemal devralmıştır.

SONUÇ

1243 yılında vuku bulan Kösedağ savaşı sebepleri açısından çok çeşitlilik arz etsede iki durum ön plana çıkmıştır. Bunlardan birincisi belki en önemli Alaeddin Keykubad'ın menfur bir cinayet sonrasında gelişen olaylar zinciridir. Bu zehirlenme sonucunda tahta çocuk yaşta hükümdar geçmiş sonrasında Saadettin Köpek planları için uygun zamanı bulmuştur. Yine Baba İlyas Horasani'nin faaliyetlerini bu bağlamda düşünmek gerekir. Bu yaşananlar Selçuklu devletini maddeten ve manen yıpratmış ordu savaşa bu psikoloji altında girmiştir.

Diğer önemli nokta ise Moğollar'ın dünyaya yaymış oldukları yenilmezlik imajıdır. Kaldı ki Selçuklu ordusu Moğol Ordusundan fazla olmasına rağmen Moğollar'ın yaydıkları psikolojik üstünlük yenilgide etkili olmuştur. Bunun en güzel kanıtı sadece öncü kuvvetlerin yenilmesiyle Gıyaseddin keyhüsrev'in ağlamaya başlamasıdır. Gıyaseddin Keyhüsrev savaş alanını utanç verici bir şekilde terk etmiş fakat hiçbir komutan veya devlet adamı Moğollarla savaşma fikrine sahip olmamışlardır.

Selçuklu Devleti'nin tarihine bakıldığı zaman Bizans ve Haçlılara karşı daha az kuvvetlerle daha iyi sonuçlar alınmıştır. Bunula birlikte coğrafyanın avantajları da Selçuklu Devleti'nin lehine olduğunu unutmamak gerekir. Selçuklu Ordusu sadece Moğollarla savaşabilme cesaretine sahip olsaydı Selçuklu Ordusunun galip gelmesi kuvvetle muhtemeldi.

KAYNAKLAR

- Abû'l- Farac (1999). *Abûl- Farac Tarihi* II. Cilt (çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: TTK Yayınları.
- Alain (1971). *Minerva veya Bilgelik*(çev. Ayda Yörükan). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.
- Anonim Selçukname (2014). *Tarih-i Âl-i Selçuk*(çev. Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşkun). Ankara: Atıf Yayınları.
- Cahen, C. (1979). *Osmanlıdan Önce Anadolu'da Türkler*(çev. Yıldız Moran). İstanbul: E yayınları.
- Özbek, S. (1999). *Türkiye Selçukluları-Eyyubiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250)*. Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı. İzmir: Beta Basım Yayın
- Hoffer E.(2011). *Kesin İnançlılar*(çev. Erkil Günur).İstanbul: Plato Film Yayınları.
- İbn Bibi (2014). *Selçukname II* (çev. Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yayınları.
- İbn Haldun (1977). *Mukaddime*(çev. Turan Dursun). Ankara: Onur Yayınları.
- Kaymaz, N. (2009). *Anadolu Sekçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-din Keyhüsrev ve Devri*. Ankara:TTK Yayınları.
- Kaymaz, N. (2011). *Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî (2000). *Müsâmeretü'l- Ahbâr*(çev. Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yayınları.
- Kesik, M.(1994). *Cenâbî Mustafa Efendi'nin El-Aylemüz'z-Zâhir Fî Ahvâli'l- Evâil Ve'l- Evâhir Adlı Eserinin Anadolu Selçukluları ile İlgili Kısımının Tenkidli Metin Neşri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koca, S. (2011). *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.

- Koca, S.(2012). Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devri'nden İbret Verici Bir Örnek – Babailer Ayaklanması. *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırma Dergisi*. 11 (2012 Güz).
- Koca, S.(2015). Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını değiştiren ve Anadolu'nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ bozgunu, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,37(2015).
- Le Bon, G.(1988). *Ulusların Yücelişinin Psikolojik Yasaları*(çev. Mehmet Demirezer).İstanbul: Ufuk Yayınlar.
- Le Bon, G.(2014). *Kitleler Psikolojisi*. Ankara:Tutku Yayınevi.
- Müneccimbaşı, (2000). *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukları ve Beylikler*. (cev. A.Öngül). İzmir: Akademi Kitapevi.
- Ocak, A.H. (2011).*Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü* (5. Baskı).İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sevim, A., Merçil, E.(2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi* . Ankara: TTK Yayınları.
- Simon de Saint Quentin(2006).*Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*. Alanya: Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı.
- Turan, O. (2011). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, O. (2014). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*. Ankara: TTK Yayınları.
- Yazıcızâde Ali (2009). *Tevârih-i Âl-i Selçuk* (haz. Abdullah Bakır). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Yinanç, M.H. (2014). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri II. Cilt*. Ankara: TTK Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı :Koca İbrahim
Uyruğu :T.C.
Doğum tarihiveyeri :26.10.1988 ZONGULDAK
Medenihali :Bekar
Telefon :538 583 26 46
Faks :-
e-mail :ibrahim.koca@gazi.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ortaçağ Anabilim Dalı	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	2013

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

